«БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!» 1925 чылда үндезилетинген

ШЫН

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ ТЫВА ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ КОМИТЕТТЕРИНИҢ, АЖЫЛЧЫ ЧОННАР ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ ОБЛАСТЬ БОЛГАШ ХООРАЙ СОВЕТТЕРИНИҢ ОРГАНЫ

1955 АВГУСТ 4 ЧЕТВЕРГ № 156 (3350)

Өртээ 20 коп.

БОГҮНГҮ СОЛУНДА:

РСФСР-ниң алдарлыг артизи деп хүндүлүг атты К. Н. Мунзукка болгаш В. Б. Оскал-оолга тыпсыр дугайында РСФСР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Чарлыы (1 арын).

Удуртукчу кадрларның чаа отряды (1 арын).

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНДЕ (1 арын).

Хову ажылдарын үлегерлиг чорудар (1 арын).

Чөөн-Хемчик районда (2 арын).

Е. Меркулович.—Национал театрның ажылын бедик деңнелче (2 арын).

Тайбыцче чүткүл—бүгү улустарның эн изиг чүткүлү (2 арын).

В. Туметей. — Чер-чер Советтеринин чамдык шиитпирлериниң дугайында (3 арын).

Тудуг бригадазы дээре ажылдап турар (3 арын).

РЕДАКЦИЯГА ЧАГААЛАР (3 арын).

Делегейде болуп турар чоруктарның доңчуулалы (4 арын).

Аныяктарның V Бүгү-делегей Фестивалының Варшавада ажыттынганы (4 арын).

Тыванын ажылчы чоннарының соңгаарлатынмас сорулгалары

СЭКП ТК-ның июль Пленумунуң шиитпирлери — социалистиг үлетүрүүн болгаш көдээ ажыл-агыйның улам ыңайгы көдүрүүшкүү дээш, бистиң улуг Төрээн чуртувустуң бүгү улус ажыл-агыйының техниктиг деңшилгези дээш демиселдиң улуг программазы болур. Улустуң чаагай амыдыралының дугайында, чурттуң экономиктиг күчүзүн быжыглаарының дугайында Коммунистиг партияның соксаал чок сагыш салыышкынының база бир херечизин совет улус ол шиитпирлерден көрген. Ынчангаш олар Пленумнуң шиитпирлерин чаңгыс эңсеткилдиг деткип, социалистиг чарыштың чаа немелде хүлээлгелерин алганнар.

Партияның область комитединиң чоокта чаа болуп эрткен пленуму СЭКП ТК-ның Пленумунуң шиитпирлериниң үнүп турар сорулгаларны бүгү талалыг чугаалажын көрген. Партияның болгаш чазактың доктаамал дузаламчызының болгаш сагыш салыышкынының ачызында областың үлетүр бүдүрүлгелери база көдээ ажыл-агыйы көскү чедиишкиннерлиг болган. Областың үлетүр бүдүрүлгелери нинти продукция үндүрер талазы-биле чартык чыл планын 104,3 хуу күүсеткен. Сыстыг-Хемниң ыяш ажыл-агыйы, Кызылдың ыяш заводу, дааранылга комбинады, Чадааананың болгаш Бай-Хаактың райүлетүр комбинаттары социалистиг чарыштың мурнакчылары болуп, чартык чылдың бүдүрүлге планын чедиишкинниг күүсеткеннер.

Үлетүр, транспорт организацияларының ажылында болгаш көдээ ажыл-агый хөгжүлдезинде чамдык чедиишкиннер болза, областың экономиказын болгаш культуразын көдүрер дээш демиселдиң үүгле эгези болур. Күрүне мурнунга боттарының хүлээлгелерин эки күүсетпейн турар ажыл-агый черлери бисте ам-даа бар. Кызылдың алдын үүргайлар эргелели чартык чылдың нинти продукция планын чедир күүсетпээн. Продукцияның бот-үнези ам-даа дыка бедик болуп, улуг чидириглиг ажылдап турар бүдүрүлге черлери бар. Кызыл-Мажалыктың, Туранның райүлетүр комбинаттары, Кызылдың алгы заводу эн хожудаашкынныг ажылдап турарлар.

Областың чурт үлетүрүнүң бүдүрүлгелериниң ажылының кол четпези болза, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүң чавыс болуп турары, продукцияның куду шынарлыы болуп турар. Тудуг организацияларының ажылында улуг четпестер барын партия обкомунуң пленуму илереткен. «Тыва тудуг» трестизиниң тудуг-монтаж конторазы бодунуң хүлээлгезин багай күүседип турар. Үлетүр объектилериниң, чурттарга бажыңнарының болгаш культура албан черлериниң тудуглары дендии ооҗум темпилиг чоруп келген. Тудугнуң шынары чавыс, бот-үнези бедик болбушаан турар. «Тыва тудуг» трестизи чартык чылдың планын үүгле 86,2 хуу күүсеткен. Трестиде күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү чавыс, механизмнер четче ажыглатынмайн турар болгаш тудуг материалдарын кайы хамаан чок чарыгдаар фактылар бар.

Үлетүрүнүң тургустунган сорулгалардан хожудап каап турарының бир кол чылдагааны болза, аңаа партия, совет органнарның удуртулгазының ам-даа эки-живээни-биле тайылбырлатынар. Партияның чамдык райкомнары бүдүрүлге черлеринде ажыл-херектиң байдалын билбейн, ажылчыннар ортузунга социалистиг чарышты организаставайн турарлар.

Бүдүрүлге черлеринде партийжи-организастыг болгаш партийжи-политиктиг ажылдарның деңнели бедивээн. Ынчангаш ажылчыннарның дыка хөй кезии ажыл нормазын күүсетпейн, күш-ажылдың сагылга-чурумун үреп турарлар, кадрларның үргүлчү солчур чоруу үргүлчүлевишаан, эгелекчи болгаш чаартыкчы саналдар нептеревейн турар.

Партия обкомунуң бюрозу болгаш облкүүском перспективтиг айтырыгларны шиитпирлээринге, областа бүдүрүкчү күштерни хөгжүдеринге чогуур инициативаны болгаш чүткүлү угландырбайн келген деп СЭКП обкомунуң сөөлгү Пленуму демдеглээн.

Көдээ ажыл-агыйга удуртулганын улуг четпестерин партия обкомунуң пленуму илереткен. СЭКП ТК-ның январь Пленумунуң сөөлүнде чамдык партия, совет болгаш көдээ ажыл-агый органнары боттарының ажылынга эде тургузуушкунну чедип албан. Чамдык колхозтар болгаш совхозтар часкы тарылганың культуралар аайы-биле планын күүсетпээннер. Агротехниканың чурумун сагывас чоруктар ылаңгыя кукуруза тарылгазынга көзүлген. Бии-Хем, Чаа-Хөл болгаш өске-даа чамдык районнар картофель тарылгазының планын күүсетпээннер.

Амгы үеде тараанын күскү ажаап алыышкынынга белеткел ажылдарын Кызыл-Мажалык, Бай-Тайга, Чадаана МТС-тер дыка четпес чорудуп турарлар. Комбайннар ам-даа бүрүн септетинмээн. Колхозтарда серилиг шаңнар, тараа кургадыр черлер болгаш складтар тудуу ооҗум чоруп турар. Областың көдээ ажыл-агый эргелели, партия райкомнары болгаш райкүүскомнар ол бүгү ажылдарның чоруп турарынга контрольду күштелдирбээн деп партия обкомунуң пленуму айыткан.

Мал чемнериниң белеткели дыка ооҗум чоруп турар. Областың колхозтары июльдуң 31-ге чедир сиген ажаап алыышкынының планын үүгле 21,6 хуу күүсеткен.

Партия обкомунуң сөөлгү пленуму СЭКП ТК-ның июль Пленумунуң шиитпирлерин деткивишаан, үлетүргге болгаш көдээ ажыл-агыйга удуртулганың четпестерин үзүткаарын, бүдүрүлге экономиказынче ханылап киреринин, ажыл-агыйның күрүне планнарын күүседиринче ажылчы чоннарның күженишкиннерин угландырарын чер-черниң партия, совет органнарындан негээн.

Партия, совет, комсомол болгаш профэвилел организациялары болза, ажылчы чоннарның калбак массаларының оргузунга масса-политиктиг ажылдың деңнелин бедидер, ажыл-агый, культура тургузуушкунунуң чаа-чаа чедиишкиннери дээш социалистиг чарышты хүн-бүрү удуртур ужурлуг. Ажылчын, колхозчу бүрүзү ажыл нормазын ыаавыла күүсеткен турары, ынчангаш бүдүрүлге болгаш колхоз бүрүзү партияның XX съездизин ажыл-агыйжы чедиишкиннер-биле уткууру—бистиң хүндүлүг хүлээлгевис болгаш соңгаарлатынмас сорулгавыс болуп турар.

РСФСР-ниң алдарлыг артизи деп хүндүлүг атты К. Н. Мунзукка болгаш В. Б. Оскал-оолга тыпсыр дугайында

РСФСР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң ЧАРЛЫЫ

Совет театрның болгаш цирк уран-чүүлдериниң талазы-биле ачы-хавыязы дээш РСФСР-ниң алдарлыг артизи деп атты:

1. Тыва областың шин театрының артизи Кара-Кыс Номзатовна **Мунзукка.**
2. Тыва национал цирк бөлүүнүң уран-чүүл удуртукчузу болгаш артизи Владимир Базыроолович **Оскал-оолга** тыпсыр.

РСФСР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы М. ТАРАСОВ.
РСФСР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары И. ЗИМИН.

Москва 1955 чылдың август 2.

Удуртукчу кадрларның чаа отряды

Август 1-де областың совпартшколазынга мооң мурнунда турган партия школазының сөөлгү артып калган курзунуң доозукчуларының кежээзи болган.

Бо чылын партия школазын доозуп турарларга турасказаткан байырлыг хуралга бир дугаарында школаның директору эш Куренёв сөс алган:

—Областың партия школазы бодунуң тургустунуп келгениниден бээр каш-ла чылдарның дургузунда 446 кижини доостуруп үндүрген. Оон иштинде 348 кижи ийи чылдың өредилгезин эртип, доосшаан дээди эртемниг болуп үнгеннер.

Бо чылын областың партия школазын 43 кижи дооскан. Оларның аразында эштер Верзилин, Забрев, Иванцов, Лэтунин, Ситников, Улькин, Шитова, Чадамба, Тальчин, Парфенев олар школаны тергиин эки доосканнар. Школаның доозукчуларынга байыр! Олар моон соңгааргы практиктиг ажылга партияның идегелин үлегерлиг күүседирин күзедивис—деп, эш Куренев чугаалаан.

Оон дараазында СЭКП обкомунуң секретары эш Ортун-оол байыр чедирип чүве чугаалаан, школаны доозуп үнүп турар кадрларның чаа отряды боттарының моон соңгааргы практиктиг ажылынга болгаш политиктиг өредилгезинге уламнаа эки чедиишкиннерлиг болурунга өзүелин илереткен.

Ол школаны тергиин эки дооскан эштер Тальчин, Шитова олар бүгү доозукчуларның мурнундан чүве чугаалаан, школаны оларның чедиишкиннинг доозуп үнериниге дузалаан башкылар коллективинге өөрүп четиргенин илередип, моон соңгааргы ажыл дугайында оларга идегелди херек кырында чүткүлдүг ажылбиле бүзүредирин хүлээнгеннер.

Куйбышевтиң гидро белдириниң тудуунда изиг дүлүк ажылдың үеви келген.

Чурукта: суднолар чоруур адакы шлюзтарның оң талакы камеразынче сугну долдур киирип турары.

Фото Н. Финиковтуу.

СЭТА-ның фотохрониказы.

Чаа дагжы хоорай

ТУЛА. РСФСР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Чарлыы-биле Тула областың Липки деп ажылчын суурун Липки хоорай кылдыр эде адаан. Москва чоогунуң күчүлүг хөмүр даш тывыштыг төвүнге тургустунган ол хоорайның баштайгы бажыңнары 9 чыл мурнунда тургустунган. Ам ында 36 кудумчулар узун болгаш доора дургаар чоруткулаан, ында хөй чылда үнер ыыштар тарытынган. Кудумчуларны болгаш шөлдерни дургаар 500 ажыг чурттарга бажыңнары болгаш культура-амыдыралдың бажыңнары бедип үнгүлээн.

Липкиде клуб, ийи ортумак школа, даг үлетүрүүнүң школазы, библиотекалар, эмнелге хоорайжыгажы, уруглар сады болгаш уруглар яслилери, столоваялар, хлеб заводу, 15 магазиннер, амыдырал хандырылганың бүдүрүлгелери, туйбу заводу бар. Хоорайны долгандыр шахталар көстүп турар, оларны дайын сөөлүндеги беш чылдарның дургузунда тургускан.

Чаа шахтёржу хоорай дүргени-биле хөгжүп турар. Ам ында чаагайжыдыр тутунар он-он бажыңнар туттунуп турар, Советская кудумчузунда Культура ордузунуң чараш бажыңының кааталга ажылдары чоруп турар. Музыка школазының ханалары бедип үнүп турар. «Шахтёр» деп спорт-чу эки-тура ниитилелиниң стадионунуң тудуу доостур чыгап турар. Хоорайның кыдыында 5 гектар хемчээлдиг хөөлбекти кылып турар.

Липки кожазы даг хоорайлар болгаш суурлар-биле автобус болгаш демир орук харылзаазы-биле, а ол ышкаш область төв-биле база харылзажып турар.

(СЭТА).

Совет Эвилелинде

Партияның XX съездизинге алдар кылдыр

Сес айларның онаалгазын хуусаа бединде күүсеткен

КАРАГАНДА. Караганданың Пархоменко аттыг машина тудуушкун заводунуң коллективи сес айларның планын хуусаа бетинде күүсеткен. Эрткен чылдың деңнели-биле алырга, дериг-херекселдер бүдүрүп үндүрүүшкүү 35 хуу өскен, а күш-ажыл чарыгдалы үштүн бир кеззэ кудулаан. Продукцияның бот-үнезинин чигээнинин түңнелинде бир миллион хире рубль камнатынган.

Партияның XX съездизинге төлептиг ужуражыры-биле чарышка кирбишаан, машина тудугжулары 1950 чылдың деңнели-биле алырга, хөмүр даш шахталарынга болгаш фабрикаларга дериглелер бүдүрүп үндүрерин бүдүн чартык катап көвүдедир деп шиитпирлээннер.

Металлургтарның салыышкыны

ДНЕПРОПЕТРОВСК. Партияның XX съездизинге алдар болдурган эзлчегге Ленин аттыг металлургия заводунга бир дугаарында кан эзилдирикчилери киргеннер. Олар боттарының аргаларын санаан көрбүшаан, чылдың бүдүрүлге программазын хуусаа бетинде күүседир база 7600 тонна металлды немей бээр, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүн өзүлдезиниң талазы-биле онаалганы 4 хуу бедидер, мартен суугуларга ажыл бүдүрүлдезин 700 эзилдириглер чедирер, продукцияның бот-үнезин чигидир деп хүлээнгеннер.

Цехтиң коллективи чаа техниканы нептередип, бүдүрүлгени организастаарын экижидип турар.

Демир эзилдиреринин болгаш аар деңзилиг шуткумалдарны кударының хемчээлин улгаттырган чорук эзилдирген металлды чарып кударын кызырган болгаш агрегаттарның бүдүрүкчүлүүн бедиткен. Чаа күчүлүг херекселдерни хереглевейн, ында эрткен чыл-биле деңнээрге 52 тонна канды хөй кылдыр хүн-бүрүде эзилдирип турар.

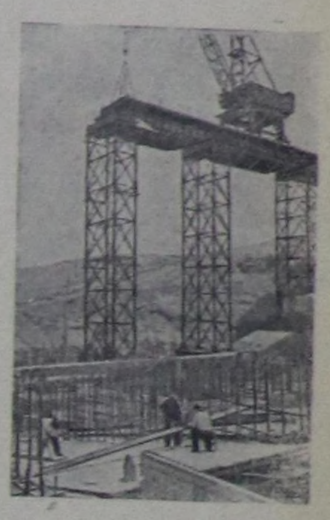

ТАДЖИК ССР. Сыр-Дарья хемде Байраккумнуң гидроэлектростанциязының тудуу.

Чурукта: Суг дамчыдар улуг хоолайның бетоннар дажыглаар кезектериниң монтажы.

Фото Б. Зайцевтин.

СЭТА-ның фотохрониказы.

БҮГҮ-ЭВИЛЕЛДИҢ КӨДЭЭ АЖЫЛ-АГЫЙ ДЕЛГЕЛГЕЗИНДЕ

Саанчы Мария Савченко

Сумы областың Ленин аттыг колхозундан келген сураглыг саанчы Мария Харитоновна Савченконуң лекциязын дыңнаары-биле колхозтардан болгаш совхозтардан чүс-чүс малчылар келгеннер. Индир кырынче ак-көк характарлыг, хулумзургей арыныг хөрээжен кижи үнүп келген.

Мария Харитоновнанын чугаалааны болза:

— 1941 чылдың делгелгезинге кайы хире өөрүшкүлүг келгенимни сактып чоруур мен. Бистиң колхозувус ооң киржикчизи, а үш инектер мырыңай делгелгенин чемпионнары болганнар. Ынчаарда мен өске колхозтардан кайы хире хөй чүвени өөренип алырын көрген мен.

Ону чедип алырын ораладшкан-даа бис. Фермага сүт саалдазы көвүдеп эгелээн. Чүгле чартык чылдың дургузунда саанчы Иван Хобот инек бүрүзүнден 4100 килограмм сүттү саап алган. Ынчан дайын өөскүп үнген. Фашист эжелекчилер колхозту дойбалап каапканнар. Шупту чүвени катап эгелээр чорук таварышкан...

Инектер саарынга ооң болгаш колхозтуң эң эки малчыннарының ажыглааны аргаларның дугайын эш Савченко тодаргайы-биле чугаалаан. Ол чорук хамыктың мурнунда малга элбек чемнер хереглетинер болгаш чай дургузунда хүн-бүрү инек бүрүзүнге чүс килограммдан эвээш эвес чулуктуг чемнерни бээр деп ол чугаалаан. Фермага шыңгыы хүн чуруму турар ужурлуг. Саанчылар инек бүрүзүн эки билир болгаш ону тодаргай янзы-бүрү чемнер-биле чемгерер ужурлуг. Хүнде 20 килограмм чедир сүт бээр инектерни хонукта үш катап саар херек, а 50 килограмм чедир сүттү берип турар бедик саалдалыг инектерни — беш чедир саар херек. Инектерни төрүүрүнге белеткээриниң дугайын, чаш быжаларны ажаарының дугайын сураглыг саанчы тодаргай чугаалаан.

Эш Савченконуң саап турары бөлүк инектерден сүт саалдазы чыл санында өзүп турар. 1948 чылда ол оларның бүрүзүнден-не 5810 килограмм сүттү алган болгаш ол чорук дээш Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры атты ол алган. Ону УССР-ниң Дээди Совединиң депутадынга соңгаан. Эш Савченко аңаа көргүскен бедик алдарны шынзыктырар дээш кыскан. 1954 чылда аңаа быжыглаан инектер бүрүзүнден 7920 килограмм сүттү алган. Аңаа Бүгү-эвилелдиң көдээ ажыл-агый делгелгезинин улуг алдын медалын тыныскан болгаш «Победа» деп чиик автомобиль биле шаңнаткан. Сөөлгү чылдарның дургузунда эш Савченко Польшага, Румынияга, Болгарияга, Герман Демократтыг Республикага барып, аңаа бодунуң дуржулгазын дамчыдып берген.

— Хөй чылдар мурнундагы ышкаш, үнелиг дуржулгаларны шиңгээдип ап, делгелгеден чаныш чоруур мен. Ону ажыглап, чыл санында инек бүрүзүнден саалданы 8 муң килограмм чедирерин бүзүредип тур мен — деп Мария Харитоновна чугаалаан.

(СЭТА).

Эстониянның хендир ажыл-агыйында

ТАЛЛИН. Эстониянның колхозтары эрткен чылга бодаарга бо чылын хендирни бүдүн чартык катап ажыг кылдыр тараан. Хендир тарырының талазы-биле эң улуг ажыл-агыйлыг Пыльваск районда 1200 гектар шөлде тараан хендириниң чемиштелдирилгезин, доозунналдырылгазын болгаш богунуң ашталгазын дооскан. Одуруглар аразының ажылдарын механизаторларның боттарының кылып алганы херекселдериниң дузазы-биле күүсетъен. Амгы үеде хендириниң үнүжү бүгү шөлдерде кончуг эки болуп турар. Ооң үнүжү дыка хөй шөлдерде 80 сантиметр чедир узаан.

Тарымал тоорукту силос кылырынга ажыглап турар

БУЗУЛУК (Чкалов области). Вильямс аттыг МТС-тиң зоназында колхозтар тарымал тоорукту силос кылырынга болгаш малга ногаан чемнерни белеткээринге ажыглап турар. Тарымал тоорукту тарылгазын чайын болгаш күзүн андарган черлерге чоруткан.

Эрткен чылдарның дуржулгазының көргүзүп турары болза, тарымал тоорукту чайын тарыырга часкызындан эвээш эвес дужуттуг бээр болгаш мал чемин бүдүреринин чугула курлавыры болуп турар.

(СЭТА).

ХОВУ АЖЫЛДАРЫН ҮЛЕГЕРЛИГ ЧОРУДАР

Ажаап алыышкында беш комбайннар

КӨК-ЧЫРАА. (Телефон-биле). Ленин аттыг көдээ ажыл-агый артелиниң шөлдеринде бо чылын тараа чаагай үнген. Дужуттуг чидириг чокка ажаап алырынга колхозчу тараажыларның белеткели база багай эвес. Баштайгы чаштынган тараалар быжып эгелээн, ылаңгыя Бай-Даг база Хайракан шөлдеринде тараалардан 300 гектар суда, 200 гектар кызылтас бышкан.

Шагаан-Арыгның машина-трактор станциязындан Ленин аттыг колхозтуң хову турлагларында 4 комбайннар келген. Баштайгы хүн —июль 30-де дүштен соңгаар эгелээн ийи комбайн 14 гектарның дужудун ажааган. Дараазының хүнүнде чаъс шаптыктаан, ынчалза-даа август 1-ден эгелеп хову корабльдери чаагай дужуттуг чидириг чокка ажаап алырынче долу күш-биле киришкен.

Баштайгы ол хүн аныяк комбайнер эш Тостай-оол 6 гектарның, эш Данзы-Белек — 6 гектарның, эш Блинов — 9 гектарның, эш Шадрин—10 гектарның дужудун ажаап алганнар. Хайракан-Белинде ховунуң ийиги турлаанда Михаил Бюрбюнуң башкарганы комбайн база чедип келген, ол-ла дораан август 2-де ажаап алыышкынче база киришкен. Ам колхозтуң тараа шөлдеринде 5 комбайннар ажылдап турар.

Колхозтуң хову турлагларында ажылга таарымчалыг байдалдар тургустунган. Ниити чурттарганың 2 бажыңнары, чемненилге черлери организастатынган, агитаторлар ажылдап турар. Комбайндан чаа дужуттуң тараазын 1 автомашина болгаш 3 тергелер-биле хүлээп ап, күрүнеге дужаарынга белеткеп турар.

Механизаторларның хүлээлгези

Бай-Тайганың машина-трактор станциязы дужут алыышкынынга багай эвес белеткеп турар. Механизаторларның июль 29-та ниити хуралынга МТС-тиң септелгезин хынап көрген район комиссиязының түңнели болган. Четчелетинген болгаш кылыглары барык доозулган кожугларның, үүрмек септелгелериниң шынарын чүгээр деп көрген. Бо хүннерге чедир 11 комбайннар бүрүн септетинип доозулган, амгы кылдының турары самоход база «Сталинец-6» — мынды 2 комбайннар доостур четкен.

Ажылга бедик көргүзүглериг болганы дээш областың көдээ ажыл-агый эргелели эштер Дөнгурак, Шавалин, Чанчык-Аас оларны 1954 чылда 750—750 рубль-биле шаңнаан. Олар бо чылын база-ла механизаторларның мурнуу одуруунда, күш-ажылга ак-сеткилдиин илередип турар. Комбайнныг ажаап алыышкынга 275 гектар сезон нормазын 500 гектар чедирерин кижи бүрүзү хүлээнип турар.

МТС-терде комбайннар септелгезиниң чоруп турарының дугайында июль 31-ниң медээзи (хуу-биле)

1. Чаа-Хөл	100,0	7. Бай-Тайга	77,6
2. Сүт-Хөл	100,0	8. Кызыл-Мажалык	70,5
3. Шагаан-Арыг	91,6	9. Бай-Хаак	60,7
4. Сарыг-Сеп	90,4	10. Чадаана	54,5
5. Балгазын	85,7	11. Кызыл	53,8
6. Бии-Хем	80,9	12. Тес-Хем	46,1

Областың районнарында сиген ажаап алыышкынының чоруп турарының медээзи (июль 31-де хуу-биле)

Районнар	Кескени	Сараатааны	Силостааны
1. Бии-Хем	67,8	41,7	—
2. Таңды	66,6	22,0	0,7
3. Каа-Хем	52,2	27,3	19,9
4. Кызыл	51,2	25,9	6,9
5. Улуг-Хем	43,9	33,0	8,1
6. Эрзин	43,8	35,1	36,2
7. Тожу	41,7	19,5	60,7
8. Чаа-Хөл	32,7	22,4	9,8
9. Чөөн-Хемчик	30,2	23,9	14,3
10. Тес-Хем	28,4	13,9	3,0
11. Өвүр	17,9	6,5	—
12. Барыын-Хемчик	16,7	11,7	3,2
13. Сүт-Хөл	13,4	12,2	7,7
14. Бай-Тайга	11,9	6,8	1,1

ЧӨӨН-ХЕМЧИК РАЙОНДА

БАЙЛАК НОМ ФОНДУЛАРЛЫГ

Район төвүнүң библиотеказында (эргелекчизи эш Которова) номнар фондузу чыл бүрүде өзүн турар. Ам боблиотекада янзы-бүрү литератураның 30 мүң чыгыы номнары бар. Оларның иштинде марксизм-ленинизмниң классиктериниң чогаалдары, көдээ ажыл-агый талазы-биле литературалар кескү черни эзлеп турар.

Библиотеканың көжер фондузу 6 мүң ажыг номнарлыг, ону көдээ библиотекалар болгаш клубтар ажыглап турарлар. «Коммунизмче орук» колхозта көдээ библиотека бодунуң номчукчуларының чагыын ёзугаар мал чеми силостаарының, кукуруза өстүрериниң, көдээ ажыл-агыйның талазында чаа-чаа чедиишкиннериниң дугайында дыка хөй номнарны район библиотеказындан чоокта чаа алган.

КОЛХОЗТА БИБЛИОТЕКА

Сталин аттыг колхозта библиотека 1570 ажыг ном фондулуг, делгем болгаш чырык номчулга залдыг, 250 ажыг доктаамал номчукчуларлыг.

Библиотека эргелекчизи эш Т. Ревнюк номчукчуларны библиотекаже хандыдар, номчулга залынга лекцияларны, беседаларны, солун номчулгаларын үргүлүү организастап турар. Бо чылдың эгезинден бээр янзы-бүрү темаларга лекциялар 16, беседалар 30, солун номчулгалары 20 ажыг катап чорутунган. Номчукчулардан Комбужап, Ойнаар, Чигден-оол, Мишин, Кунгурук, Чагыр-оол, Дигик болгаш оондаа өскелер библиотеканың доктаамал аалчылары болуп турар.

Бо чылдың часкы тарылгазының амгы мал чеми белеткелиниң үеларинде эш Т. Ревнюк хову турлагларынга неделяда 2—3 удаа барып, чаа-чаа номнарны, солуннарны, сеткүүлдерни чедирип, механизаторларга, колхозчуларга тарадып берип турар. Ол, номнарның ужур-дузазын тайылбырлап, кандыг-кандыг чаа литератураларны оларның хереглеп турарын чугаалажып, ол литератураларны номчукчуларга эккеп берип турар. Оон-биле кады эш Т. Ревнюк часкы хову ажылдарының база амгы мал чеми белеткелиниң үезинде хову турлагларынга агитхуудустарны 20 удаа үндүрген.

НИИТИНИҢ МАЛ АЖЫЛЫНДА

«Коммунизмче орук» көдээ ажыл-агый артелиниң тудуг бригадазының кежигүннери мал кажааларының тудуг болгаш силос чепсеглелин дүргедип турар.

Бригаданың ажыл-ишчилери эш Санчижаптың удуртулгазы-биле 100 баш инекке база 50 баш бызаага типовой кажааның тудуун дооскан. Ол кажааның ийи ужунда 300 тонна силос салырынга чартык башняларны кылган, оларның иштин цементилеп база штукатуралаан.

Кажаа биле чартык башняларның аразында силосту чер ишти-биле дамчыштырар кылдыр таарыштыр кылган, ол дамчылгалар тус-тус аразында хаалгаларлыг. Оон ыңай 160 тонна кукуруза силозунга траншеяны база белеткээн, оон иштин дерин, штукатуралаан.

СҮТ-БАРААН ФЕРМАЛАРЫНДА

«Октябрь 30 чылы» артель— районда малы хөй колхозтарның бирээзи. Ында сүт-бараанның алды фермалары бар, ниитизи-биле 30 ажыг саанчылар ажылдап турар.

Фермаларда саалданы хүнде үш катап чорутпушаан, инектиң одарын дүне база организастап турар. Тос айларның дургузунда саанчы эш Өшкү-Саар бодунда быжыглаан инек бүрүзүнден 550 литр суттү, эш Соксалбай биле эш Анай-Бора—500—500 литрни, эштер Кодур-Анай, Бокпан — 480—480 литрни саап алганнар.

Артельдиң сүт-бараан фермалары сүт машиналары болгаш савалар-биле четче хандыртынган, саанчылар шупту халаттарлыг, хандырылганың еске-даа байдалдары багай эвес тургустунган.

СҮТ СААЛДАЗЫ БЕДИП ТУРАР

Ленин аттыг колхозтуң сүт-бараан фермазы 120 инектерни бызааларындан чарып саап турар. Саалданы хүнде үш катап чорудуп турар. Ам ферманың малы чайгы одарда. Кадарчылар М. Дадар-оол биле О. Лопсан бедик семиртилге, әлбек сүт дээш дүнеки одарладыышкынны база чорудуп турар.

Ферма арыг-шевер, бүгү саанчыларда халаттар база четчир санныг савалар-биле хандыртынган. Боттарында быжыглатынган инектерден сүт саалдазын бедидеринге саанчылар аразында чаржып турарлар. Оларның чедиишкиннери көргүзүг самбыразында илереткинин турар.

Эрткен чылдың октябрь 1-ден бо чылдың июль 1-ге чедир ферма инектен-не ортумаа-биле 451 литр суттү саап алган. Бо-ла үениң иштинде М. Дүкчүү инек бүрүзүнден 628 литр суттү саап алган. Ол ышкаш М. Минчиваа, М. Сендинмаа база оон-даа өскелер инек бүрүзүнден 500 ажыг литр суттү саап ап турар.

Артель күрүнеге сүт дужаалгазының планын хуусаа бетинде күүсеткен. Ам белеткел өртектерин ёзугаар сүт киприлдезин чорудуп турар.

МУРНАКЧЫ СААНЧЫЛАР

«Кызыл тараачын» көдээ ажыл-агый артелиниң сүт-бараан фермазының саанчылары Сенди-Сюрюн биле Биченей әлбек сүт саалдазы дээш шудургу ажылдап турарлар. Эш Сенди-Сюрюн бодунда быжыглатынган инектериниң бирээзинден-не хүнде 5 литр, а эш Биченей—5,9 литр суттү саап ап турар. Ылаңгыя Сенди-Сюрюнүң шилги инээ, Биченейниң шоккар инээ хүнде-ле 9—10 литр суттү берип турар.

БЕЖЕН МҮҢ ТУУЙБУ ДЭЭШ

«Большевик» колхозтуң тудуг бригадазының туйбу звенозу (удуртукчузу эш Ак-Тараа) чайгы сезоннуң дургузунда 50 мүн туйбуну бүдүрерин хүлээнген турган. Туйбучуларның сөзү боттуг ажыл-херектен карышпайн турар.

Звенонуң ажыл-ишчилери июньнуң баштайгы он хонуундан сөөлгү хүннерге чедир 25 мүн туйбуну хептээш, ону өртедип белеткээн. Арткан 25 мүңну август айның иштинде белеткеп доозар дээш туйбучулар чаржып турарлар.

БОДУНУҢ АЖЫЛЫНГА МАСТЕР

Ленин аттыг колхозтуң кежигүнү эш Тас-Эник үш чылдың дургузунда артельдиң шанак, дугазын кылып келген. Ол, 1953 чылда 40 шанакты, 40 дуганы, а 1954 чылда 50 шанакты болгаш 30 дуганы кылган. Бо чылын 70 шанак, 70 дуганы октябрьга чедир кылып доозары-биле ажылдап турар. Ам 70 шанактың болгаш 70 дуганың ыяжын эзеп алган, ону чазап турар.

М. СЕВЕН.

Чербиниң уруглар бажыңының аныяк натуралистери дуржулга участогун улуг ынакшыл болгаш сагыш салыышкын-биле хайгаарап турарлар. Олар дуржулга участогунга кукуруза, чочактараа, огурец мак, помидор болгаш өскедаа ногааларны олуртканнар. Ылаңгыя олар кукурузаның үүжүн дыка хынап, оон үүнүп турарын хүн-бүрү хемчээп турарлар.

Чурукта: зинаттар Лена Кыргыс, Люда Маадыр болгаш Лиза Сат оларның кукуруза хемчээп олурарлары.

Фото **С. Феоктистовтуу.**

Школачылар төрээн колхозунда

Кызыл районнуң Сесерлиг эге школазының өреникчилери чайгы дыштанылгазының үезинде «Баян-Хем» колхозтуң хову ажылынга дузалажып, колхозчулар-биле бир дөмей ажылдап турарлар.

Колхозтуң Сесерлиг унунда ногаа бригадазында 9 школачылар үргүлүү ажылдап келген. Ында 5 гектар черниң шөлүн хүнде ийи катап доктаамал суггарып турар болгаш оларның ажаап, өстүрүп турары согуна, капуста, морковь, помидор, огурец болгаш өске-даа ногаа аймааның үнүжү эки. Өреникчилер Надыш, Байыр-оол, Делгер-оол, Маадыр-оол, Володя олар эң эки киржип, кызымаккайын көргүзүп турар.

Школаның өске өреникчилери колхозтуң кукуруза шөлүнде бок үнүштерни аштаарынга, чамдыктары сиген ажаап алышкынында киржип турарлар.

О. КУУЛАР.

Дээди эртемниг чаа эмчилер

Эштер К. Б. Бальчий-оол биле Д. К. Ондар 1949 чылда Красноярск хоорайда күрүнеңниң медицина институдунга өренип киргеш, бо чылын ону чедиишкиннг доозун, иштики аарыглар (терапия) талазы-биле эмчилер болуп, боттарының төрээн облазынче эзп чедип келгеннер.

Бодунуң практиктиг ажылы-биле бистин обласка шагдан бээр сурагжаан эш К. Б. Бальчий-оол Кызылдың эмнелгезинге терапевт-эмчи болуп ажылдаар.

Областың кадык камгалал килдизи терапевт-эмчи эш Д. К. Ондарны Өвүр районнуң эмнелге черинин кол эмчизи кылдыр чоруткан.

Ажылчы чоннуң кадыын камгалаар хүндүлүг ажыл-херекке база оларның улуг чедиишкиннерлиг болурун күзээлинер.

Үлегерлиг саанчы

Барыын-Хемчик районнуң «Большевик» көдээ ажыл-агый артелиниң сүт-бараан фермазының саанчызы эш Долчаң колхозтуң мурнакчы саанчызы деп атты чаалап алган. Саар инектериниң азыралын болгаш ажаалдазын шын организастап тургусканының түннелинде инектерин бызаазындан чарып саарын чедиишкинниг боттандырып турар.

Эш Долчаң бо чылын бодунга быжыглаан 8 инээниң бирээзинден-не ортумаа-биле 1200 литр суттү саап алырын хүлээнген. Амыы үеде инек бүрүзүнден хүнде ортумаа-биле 8 литр суттү саап ап турар болгаш чартык чылдың планын 130 хуу күүсеткен.

Д. ДЫРТЫК.

Чылгычының чедиишкини

Таңды районнуң Жданов аттыг көдээ ажыл-агый артелиниң улуг чылгычызы эш Саяты ниитиниң мал ажылын хөгжүдери дээш кызымак ажылдап турар. Оон ажаалгазында чылгы чыл бүрүде өзүлделиг. Бо чылын төрээн 65 белерниң бүгү кулуннарын ол менди алган.

Эш Саяты 200 баш чылгыны эки оттуг чайлагда одарладып, семиртип турар. Чылгычы изиг хүннерде чылгыны сериин черлерге девээлеп турар. Чылгының деңгилдези эки. Ол, эрткен чылын күш-хүнүнге 4 тонна 400 килограмм тарааны, 3 мүн ажыг рубль алган.

Ч. МААДЫР-ООЛ.

Национал театрның ажылын бедик деңнелче

1955—1956 чылдарның кышкы сезонунга областың национал театрының артистери чаартынган күш-биле ужуражыр. Национал театрның артистеринде Ленинградтың Островский аттыг театр институдун дооскан 13 кижи немешкен, оларның хөй театрның тыва болүүнде. Ынчангаш театрның мергежилдиг артистери эштер Кара-кыс, Н. Өлзей-оол, В. Көк-оол болгаш өскелер-даа институт дооскан аныяк артистер-биле кады совет болгаш классиктиг драматургтарның чогаалдарын ажылдап белеткенгеш чонга көргүзер аргалыг болган.

Театрның тыва болүү эрткен чылдарда үш-дөрт-ле шиилерни чыл дургузунда чонга көргүзер аргалыг турган болза, ам алды-чеди шиилерни көргүзүп болур күштүг апарган.

Борта холбаштыр театрның мурнунда улуг сорулгалар салдыныы, чаа байдалга таарыштыр ажылын эде тургузары негетинин турар.

Бир эвес национал театрның мооң мурнунда ажылдап келген практиказындан ап көөрге, чылдың хөй кезиин үүгле Кызыл хоорайга шиилер көргүзери-биле кызыгаарлап, районнарже кончуг эвээш үүнүп турган. 1953—1954 чылдарның кышкы сезонунда театр ниитизи-биле 130 көргүзүг, оон иштинде тыва дылга үүгле 30 көргүзүг болган. Ол ышкаш 1954—1955 чылдарның кышкы сезонунда театр 133 көргүзүг, а оон иштинде тыва дылга үүгле 31 көргүзүг болган.

Театрның артистериниң чайгы сезонда 33 хонукта көдээ үүнүп чораан үезинде байдал мырынай өске болган. Бир ай ажыг үениң иштинде театр 60 хире шии көргүзүглерин чонга көргүскен. Бо түүнел 8 ай дургузунда театрның артистериниң область төвүнге чоруткан көргүзүглериндеи ийи чартык катап ажыг болганын көргүзүп турар-дыр.

Көргүскен чижектер театрның артистериниң үүгле чайгы сезонда көдээже үнерин эвес, чылдың бүгү дургузунда көдээже үнүп, чонга шии, концерттерни көргүзерин негеп турар.

Бо сорулганы боттандырары театрның бүгү коллективиниң бүдүрүлге планын чедиишкинниг күүседирин, боттарының чогаадыкчы ажылын күштелдиреринн негеп турар.

Театрның көдээ черлерже доктаамал үнүп, шии, концерт көргүзеринге бир чугула түүл болза транспорт. Театрда ам үеде үүгле чаңгыс чүк машиназы ажылдап чоруп турар. Ынчангаш театрның артистери районнарже үнерде өскээртен машиналар хөлезилеп алыр ужурга таваржып турар. Ол чорук болган чок-ла театрны сан-хөө талазы-биле ажыр чарыгдал кылырына чедирип турар болгаш артистерниң көдээ үнүп чораанының ажыктыг талазын кудуладып турар. Оон ыңай театрның артистериниң кышкы үеде районнар төптеринче, колхозтарже үнүп шии, концерт көргүзеринге автобус эң чугула негетинин турар. Бо айтырыгның дугайында хамаарышкан үстүү организацияларның мурнунга каш удаа айтырыг көдүрүп турза-даа мынчага чедир шиитпирлетивмээн. Бир эвес театрны автобус-биле хандырбас болза, бистиң областың кыжының байдалында театрның артистериниң көдээ черлерже доктаамал үнүп шии, концерт көргүзериниң дугайында айтырыг херек кырынга боттаныры дыка берге болгаш ол аная-ла эки күзел болуп артып калыры чугаа чок.

База бир чугула айтырыг болза, театрның көдээ черлерге баргаш, шии, концерт көргүзер черлериниң байдалы дыка берге болуп турар. Ылаңгыя кышкы үеде клубтарның хөй нуруулу оттулар ыяжы, чырыы чок болуп турар, артистер тоннуг, бөрттүг көрүкчүлер шыдажыр аргажок соок черге ийи-үш шактар дургузунда ойнаар болгаш ол-ла соок клубка дидиреп хонар ужурга таваржып турар.

Театрның тыва болүүнүң күштелгени-биле холбаштыр тыва чогаалчларның чаа шиилери, совет драматургтарның болгаш орустуң өске-даа чурттарның классиктериниң шиилериниң эки шынарлыг очулгазы хереглетинин турар. Театр ам безин шиилер-биле дыка качыгдап турар. 1954 чылда театр область иштиниң авторларының ийи шиилерин көрүкчүлерге көргүзер аргалыг болган: О. Саган-ооллуң «Бир көдээ Советте», С. Токаның «Боттанган күзел» деп шиилери. А 1955 чылда театр чаңгыс-даа чаа шии албайн турар. Совет чогаалчылар Эвилелиниң область салбыры театрның чугула хереглелинче сагыш салбайн турар. Оон-биле кады совет драматургтарның болгаш классиктериң шиилерин очулдурар ажыл организастатынмайн турар. Театр областың авторларының шиилерин хөй көргүзеринге кончуг сонуургалдыг, үүгле дээрге тыва шиилер чок болур болза, областың үндезин чонунуң амыдыралын чонга илередип көргүзери дыка берге. Мынчангаш театрның дирекция чери Совет чогаалчылар эвилелиниң область салбыры-биле, культура эргелери-биле, Совет чогаалчылар Эвилелиниң область иштиниң авторларының шиилери-биле база очулдурган шиилер-биле дарый хандырары чугула.

Сорулга болза, театрның дирекция чери областың партия, совет организацияларының дузаламчызы-биле институт дооскан аныяк артистериниң ажылдаарынга таарымчалыг байдалды тургузары болур.

Бир эвес национал театрның ажылынга чогуур дузаны хамаарышкан организациялардан көргүзер болза, театр бодунуң ажылын амгы үениң бедик негелдезинге таарыштыр көдүрүп болурунуң аргалары бар апарган.

Е. МЕРКУЛОВИЧ.

Колхоз бүдүрүлгезинге херээженнериң киржилгези

Өвүр районнуң «Коммунизмче орук» көдээ ажыл-агый артелиниң колхозчу херээженнери ниитиниң бүдүрүлгезинге идепкейлиг киржип турарлар. Хову бригадазында 45, мал ажылында 50, тудугда 25 херээженнер ажылдап турар.

1955 чылдың бирги чартыында тудугда ажылдап турар херээженнер звенозу чурутталганың 35 бажыңнарын тударынга фундамент оңгарларын каскан, 9 бажыңнарның кырын довуракталаан болгаш иштин балгаштаан. Оларның иштинде эштер Нөмчет, Севилдей, Глыч, Ичиң олар эң идепкейлиг ажылдап, ажыл нормазын хүн-бүрүде ажыр күүседип турарлар.

Д. ХУВИСКААЛ.

Тайбыңче чүткүл—бүгү улустарның эң изиг чүткүлү

Тайбыңны болгаш улустар аразының айыыл чок чоруун быжыглаарынче угланган боттарының хөй чылдардагы күжениишкиннериниң түңнелдерин бүгү чурттарның улустары сеткил-ханыышкын-биле демдеглеп турар. Оларның тайбың дээш могаг чок демисели бодунуң баштайгы үредүңнелдерин берген: улустар аразының дүшкүүрлүг чоруу ам элээн кошкан эгелээн деп чүвени кым-даа хүлээп көрбейн барып шыдавас.

Мурнакчы хөй-ниитиниң болгаш культура ажылдакчыларының болүүнүң инициативазын ёзугаар чеди чылдың мурнунда та төрүүнүген тайбың талалакчыларының шимчээшкини күчүлүг күш кылдыр өскен, ону чазактар болгаш парламентилер, күрүнелериниң политиктиг ажылдакчылары болгаш удуртукчулары барымдаалаар ужурга таварышкан.

Тайбың талалакчыларының шимчээшкини дайын кыжаныгларын чайладырының херээнге үнелеп четпес салыышкынны киирген. Ол шимчээшкин болза, атомнуг чепсекти хоругдаар дугайында Стокгольм Кыйгырыының адаанга ат салыышкынын чыыры, (1950 чыл) беш улуг күрүнелериниң арызынга Тайбыңның Пактызын чарар дугайында кыйгырыг (1951 чыл) дээн ышкаш улустар аразының шак ындыг улуг кампанияларын чоруткан, ол кампанияларны миллиард ажыг кижилер деткээн. Ол шимчээшкин болза, улустар аразының маргылдаалыг айтырыгларын таарыштыр шиитпирлээринге ажыктыг кылдыр бүгү делегей кампаниязын (1953 чыл) болгаш өске-даа үүлдерни организастаан. Тайбыңны камгалаар дээн улустарның демисели Кореяда болгаш Индий-Кыдатта дайынны соксадырының херээнге чугула улуг ужур-дузалыг болган.

Июнь айда болган Тайбыңның Бүгү-делегей Ассамблеязы тайбыңның улуг херээнге туржуп турар миллион-миллион кижилериниң быжыг күзел-соруунуң күчүлүг көргүзүү болган. Тайбыңче чүткүл—бүгү улустарның эң изиг чүткүлү ол деп чүвени Ассамблея тодаргай көргүскен.

Тайбың талалакчыларының негелдерин тодаргай болгаш боттуг: күштүң политиказын чорударындан болгаш шериг блоктарын тургузарындан ойталаар, боо-чепсекти эндере бүдүрерин соксадыр болгаш атомнуг дайынның чаңныктыг айыылын болдурбас. Тайбыңга ынакшылдыг улустар Европаның бүгү-ле күрүнелериниң айыыл чок чоруун хандырарын, бүгү чурттарның аразынга экономиктиг болгаш культурлуг сырый кады ажылдажылганы тургузарын, кандыг-даа шериг эвилелдериниң дашкаар артар ужурлуг тайбыңга ынакшылдыг, демократтыг күрүне кылдыр Германияны катап каттыштырарын, Ыраккы Чөөн чүкке дүшкүүрлүг чорукту кошкадырын болгаш чер бөмбүрээнин шак ол кезиинде улустар аразының өйү келген айтырыгларын тайбың ёзу-биле таарыштыр шиитпирлээрин негеп турар.

Совет Эвилелиниң, Кыдат Улус Республиканың, улус демократиязының чурттарының болгаш тайбыңга ынакшылдыг өске-даа күрүнелериниң чорудуп турар дамыткы политиказы болза, улустарның ол негелдерининге дүгжүп турар болгаш оларның быжыг деткимчезин ажыглап турар. Улустарның тайбың дээш демисели улустар аразының харылзааларында дүшкүүрлүг чорукту элээн кошкадырынга чедирип келген болгаш улустар аразының шиитпирлетинмээн айтырыгларын таарыштыр шиитпирлээринге таарымчалыг чаагай байдалды тургускан.

Дөрт күрүнелериниң чазактар баштыңнарының июль айда болган Женева чөвүлел хуралы Барыын үүктүң болгаш Чөөн үүктүң күрүнелериниң аразында харылзааларга чугула эргилде болган, ол чөвүлел хуралдың ажылын делегейниң бүгү улустары кайгамчык улуг кичээнгей-биле хараглаап турганнар. Ол чөвүлел хуралга дөрт күрүнелериниң чазактарының баштыңнары, албан ёзугаар болган хуралдарынга-даа, аңаа ужуражыышкыннарының үезин-даа, боттарының аразынга хууда харылзаалының тургусканнар, делегей байдалының эң чугула айтырыгларының талазы-биле санал-оналдарын солушканнар. Ол чөвүлел хуралдың кол шынчы шынары болза, кады ажылдажылганың болгаш кайы-кайызын билириниң күзел-сагыжы болуп турган деп чүвени тайбыңга ынакшылдыг улустар сеткил ханыышкын-биле демдеглеп турарлар. Тайбыңны болгаш айыыл чок чөрүкту үнелиг эргим кылдыр көөр бүгү-ле кижилер болза, күрүнелериниң боттарының политиктиг болгаш ниитилел тургузуунда хамаарылга чокка кайы-кайызынга бүзүрежириниң эгезин салган Женева чөвүлел хуралының чаагай түңнелдеринге байыр чедирип турган.

Женева чөвүлел хуралынга чугаалажып турган айтырыгларны дөрт күрүнелериниң даштыкы херектер министрлериниң октябрьда болур чөвүлел хуралынга улам ындай чугаалажып көөр. Улустар аразының шиитпирлетинмээн айтырыгларын таарыштыр шиитпирлээринин оруунга улам ындайгы базымның даштыкы херектер министрлериниң ам болур чөвүлел хуралынга кылдынган турарын улустар чүткүлдүү-биле негеп турарлар.

Дөрт күрүнелериниң чазактар баштыңнарының чөвүлел хуралының түңнелдери тайбың талалакчыларын ыдыктыг болгаш чөптүг херек дээш демиселди күштелдиреринче сорук киирип турар. Франциячын, Италияның, Англияның болгаш өске-даа чурттарның хоорайларында болгаш суурларында хөй санныг митингилер болгаш хуралдар болуп эртип турар, ол хуралдарга болгаш митингилерге тайбың дээш демиселчилер «соок дайынны» чок кылып болгу дег хемчегларни айтып турарлар. «Тайбыңче чүткүл—амгы үеги Америкада эң-не күштүг чаагай чүткүл ол» деп, «Нью-Йорк геральд трибюн» деп америк солун онзалап демдеглээн. Өске чурттарның улустары-биле, ылаңгыя совет улус-биле найыралдыг харылзааларны быжыглаар деп америк улустуң күзелиниң дугайын АКШ-та чоруп турар совет көдээ ажыл-агый төлөөлөрүн америк фермерлериниң чылыы-биле хүлээп ап турары хереглеп турар.

Н. А. Булганин болгаш Н. С. Хрущев келир чылдың чазынында Англияже баар дугайында британ чазактың чалалгазын хүлээп алган деп дыннадыг англи улустуң, а ол ышкаш өске чурттарның улустарының бүрүн чүүлдүгзүүлүүшкүнүн хайныктырган. Барыын үүктүң ажык-кончаачы бөлүктери, культура болгаш уран-чүүл ажылдакчылары, хөй ниити болгаш политиктиг ажылдакчылар Барыын чүк биле Чөөн чүктүң аразында культурлуг болгаш экономиктиг харылзааларны калбартыры дээш улам-на идепкейлиг хөделип турарлар.

Улустар аразының дүшкүүрлүг чоруун улам ындай кошкадырынче угланган хемчегларни боттандырарын боттарындан хамаржыр деп санаар бүгү кижилер чедип алыр дээш оралдажыр болза, улустар аразының кады ажылдажылгазын быжыглаарының оруунга чаа-чаа, улам-на улуг чедиишкиннер чедип алдынган турар дээрзинге чигзинмейн барып болур.

Демократтыг лагерьниң чурттарынга хамаарыштыр кандытыл дээрге, олар бо хүннерде тайбыңче чүткүлдүң дугайында боттарының медеглелдерин чаа-чаа ажылхеректер-биле бадыткап турарлар. Тодаргай чижектен киирип көрээлинер. Женева чөвүлел хуралынга ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. А. Булганин, чепсегленишкинни дүжүрериниң айтырыының дугайын чугаалавышаан, «бир эвес дөрт күрүнелер Австрияның күрүне кеезин чарганы-биле холбаштыр Австрияның девискээриндеи үндүрер боттарының шериглериниң санын демобилизастаар деп ам дораан дугуржуп аптар болгаш боттарының чепсектиг күштериниң санын аңаа дүүштүр кызыыштар болза, олар эки өгени салганы болур ийик» деп айыткан.

Боттарының шериглери австри девискээрде турар барыын талакы үш күрүнелер ол саналды деткивээннер. Ынчалзадаа Совет чазак Австриядан үндүрүп турар бодунуң шериглеринге хамаарыштыр бодунуң саналдаан хемчээн боттандырар деп шиитпирлээн болгаш оон-биле өске үш күрүнелерге үлегер-чижек көргүскен. ССРЭ-ниң Камгалал министри Г. Жуков Австрияда турар бүгү совет шериглерни совет девискээрже октябрь 1-ге чедир үндүрерин болгаш Совет Армияның хүрээлениңден ол хире санныг шериг албанныгларны хуусаа бетинде халаар деп дужааган.

АКШ-тың, Францияның болгаш Великобританияның чазактары ол чижекти эдерер бе деп чүвени чоокку келир үе көргүзе бээр. Бир тээ Австриядан үндүрер америк шериглерни Италияның девискээринче октаарының болдунуп болур аргалыының дугайында мынчага чедир чарлатынган медээлер итали улуска таарзынмас чорукка болгаш барымдаалыг дүвүрээзинни хайныктырып турар болганда, оларның талазындан болур шак ындыг базымга делегейниң хөй-ниитизи байыр чедирер ийик деп бодаар бис.

Улус төлөөлериниң Бүгү-кыдат хуралының сессиязынга Кыдат Улус Республиканың Күрүне чөвүлелиниң премьери болгаш даштыкы херектер министри Чжоу Энь-лайның киирген чугула чаа саналдарын делегейниң хөй-ниити санал-оналы чүүлдүгзүүлүүшкүн-биле уткаан.

Ол саналдарга, ылаңгыя Азия болгаш Оожум океан районунуң чурттарының арызынга, АКШ-ты база киириштирбишаан чер бөмбүрээниң ол кезээнде амгы туруп турар шериг блоктарының орнунга коллективтиг тайбыңның пактызын чарар дугайында КҮР-нүң чазааның саналынга совет улус байыр чедирип турар. Тайваньны хостаарының айтырыын тайбың аргабиле таарыштыр шиитпирлээр деп бодунуң үүткүлүнге кыдат чазак чогуур тодаргай базымнарны ажылдап кылыр төлээде, Тайваньның харыысалгалыг чурт эрге-чагыргалары-биле чугаалажыышкыннар кылырынга беленин илереткен деп ол медээни совет хөй-ниити чаагай чорук деп деткип турар.

ССРЭ-ниң болгаш КҮР-нүң ол өүгү хемчегери тайбыңның болгаш улустар аразының дүшкүүрлүг чоруун чавырылдырарының политиказын херек кырынга канчаар чорутса чогуурул деп чүвеге тодаргай чаа үлегерни берип турар. Тайбыңче шын сеткилдиг үүткүп, ону быжыглаарын орадлажып турар чазактарның болгаш улуртур ажылдакчыларның политиказын улустар шиитпирлиг деткип турар деп чүвени фактылар көргүзүп турар. Улустуң күзел соруун барымдаалары эргежок чугула!

Тайбың демиселчилериниң күштери хемчээл чокка өскен, оларның организастыг чоруу болгаш боттарының шынныг херээниң тиилелгезинге бүзүрели быжыккан. Улустар аразының дүшкүүрлүг чоруун кошкадыры дээш демиселдиң түңнелдерин үндүрбүшаан, улустар чедип алдынган чедиишкиннерге чоргаарланып болурлар. Ынчалза-даа чедип алдынган үүлдерге сагыш оожургаар болза айыылдыг болур ийик. Агрессчи күштер ам-даа чыыча шаптынмаан, олар үүгле түр аткаарлаан, чамдык черлерде чаштынып алгаш боттарының кара сагыштыг үүлгедиглерин кылып үргүлчүлеп турарлар. Европага колдективтиг айыыл чок чорукту хандырарының айтырыы ам-даа шиитпирлетинмээн; боо-чепсекти эндере бүдүрери ам-даа соксаваан; атомнуг чепсек ам-даа хоругдатынмаан, ону шенээри болгаш бүдүрери үргүлчүлеп турар; улустар аразының эң чугула айтырыглары, оон иштинде тайбыңның херээнге эң чугула герман айтырыг болгаш Азияның база Ыраккы Чөөн үүктүң элээн хөй айтырыглары ам-даа таарыштыр шиитпирлетинмээн.

Тайбыңны быжыглаары дээш демисел —делегейниң бүгү чурттарының херээ. Ол демисел бүгү делегейге тайбыныы быжыглаарының улуг болгаш ыдыктыг херээ дээш бүгү чурттарның улустары улам организастыг, үүткүлдүг болгаш шиитпирлиг демисежип үнген тудум-на, улам чедиишкиннг болур.

(«Правданың» август 1-деги мурнуку үүлү).

Чер-чер Советтериниң чамдык шиитпирлериниң дугайында

Ажылчы чоннар депутаттарының чер-чер Советтериниң күүсекчи органнары болза, соңгулдалыг күүсекчи комитеттер болур.

Чер-чер Советтериниң күүсекчи комитеттериниң ажыл-чорудулгазы янзы-бүрү хевирлиг болур. ССРЭ-ниң Конституциязын ёзугаар күүсекчи комитеттер боттарының хамаарышкан девискээринде ажылагый, культура тургузуушкунун удуртур хүлээлгелиглер. Чер-чер Советтериниң күүсекомнарынга шиитпирлеп көөрү-биле областың, районнарның, хоорайларның, суурларның амыдыралындан дыка хөй айтырыглар көдүрүп үнүп турар. Ооң хараазы-биле күүсекчи комитеттер чамдык айтырыглар дугайында шиитпирлерни болган айтыышкыннарны үндүрер ужурга таваржып турарлар.

Ажылчы чоннар депутаттарының Советтериниң күүсекомнарындан үнүп турар шиитпирлер болган айтыышкыннар болза, ажыл-агый, культура тургузуушкунунуң эдлчеглиг сорулгаларын амыдыралга боттандырарынче ажылчы чонну мобилизаттаарынга башкарыкчы болган организакчы рольдуг болурун амыдырал көргүзүп турар.

Ажылчы чоннар депутаттарының чер-чер Советтери күрүне эрге-чагыргазының органнары чүве болганда, Совет күрүне эргелелдериниң принцивин сагыыр хүлээлелиг. Совет күрүне эргелелдериниң принциниң бир чугула хевири болза, социалистиг дүрүмнерни, ону хажыдар янзы-бүрү ораладжыышкыннар-биле шынгыыр-шиселди чорудары болур. Чер-чер Советтериниң күүсекомнарының үндүрүп турар шиитпирлери болган айтыышкыннары Совет Конституциянын негелделерин ёзугаар социалистиг дүрүмнерге дүүшкен турар ужурлуг. Шак ындыг шын уткалыг шиитпирлер азы айтыышкыннар ажылагый болган культура-тургузуушкунун удуртуруңга улуг рольду чедирип турар.

Сөлгү үеде Өвүр, Эрзин, Тожу, Кызыл райкүүскомнары боттарының үндүрүп турар шиитпирлериниң болган айтыышкыннарының шынарын экижидип, шиитпирлериниң дүрүмнерге чөрүшкек апаар чоруун болдурбайн, оларның күүселдезин багай эвес организастан турарлар.

Ындыг болза-даа чамдык райкүүскомнар шиитпирлерни болган айтыышкыннарны дүрүмнерге дүүшпес кылдыр үндүрүп, райкүүскомнарның хуралынга турустунуп келген айтырыг бүрүзүнге-ле янзавыла шиитпирлер хүлээп алыр дээр чаңчылдан адырылбайн турарлар.

Ол дугайында чамдык чижектерни көргүзүп болур. 1954 чылдың дургузунда база бо чылдың бир дугаар чартыында райкүүскомнарның үндүрүп турган шиитпирлериниң дүрүмге таарышпас 16 шиитпирлерни облкүүском күш чок болдурар ужурга таварышкан. Ол шиитпирлериниң хөй кезии-ле сан-хөө айтырыгларына хамааржып турар. Ылаңгыя Барыын-Хемчик райкүүскому Кара-Хөл сумузунун хамаатыларының ниити хуралының чөпшээрели чокка оларның чыып алганы 12000 рубль бот-оналга үндүрүүн Кызыл-Мажалык көдээ Советтиниң школаларының ажыл-агый чарыгдалдарынга ажыглаар деп шиитпир хүлээп алган турган. Бай-Тайга райкүүскому Тээли ортумак школаның чаныңга интернат ажыдар дугайында шиитпирни хүлээп алган турган. Шынында школалар чаныңга интернаттар ажыдары чүгле РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң чөпшээрели-биле болур ужурлуг.

Каа-Хем райкүүскому школаларның интернаттарының материалдыг базазын быжыглаарынга сагыш салырының орнунга, харын аңаа чөрүшкек шиитпирни үндүрүп турган. Ылаңгыя интернаттарның хөрөнгизинден хамааты Шумаковага дузаламчы кылдыр 250 рубльди үндүрүп бээрин районо эргелекчизинге райкүүском дааскан. Шынында интернаттар хөрөнгизинин чаныгдалы чүгле түскай көрүп каан смета-биле эвес болгай. Ынчаарга хамаатыларга дузаламчы көргүзер дугайында түскай херектиң интернаттарда чогу билдинмир.

Айтырыгларны шиитпирлээрде коллегиалдыг чурумну сагыыры чугула. Ынчаарга ол принципти каржызы-биле үреп турарының фактылары райкүүскомнарда бар. Аңаа чижек кылдыр чамдык райкүүскомнарны көргүзүп болур. Чоокта Чаа-Хөл райкүүскомунун хуралы болуп эрткен. Аңаа райкүүскомнуң даргазы-даа, оралакчызы-даа олурушпаан. Райкүүскомнуң 7 кежигүннериниң үчүле 2 кижи, райкүүскомнуң секретары — мындыг үш кижи ол хуралды эрттирген. Аңаа хүлээп алган шиитпирлериниң хөй кезии-ле сан-хөө айтырыгларына хамааржып турар, а чамдыктары ажыл-агый талазы-биле чугула айтырыглар турган. Ол шиитпирлер райкүүскомнуң кежигүннериниң хөй кезии чок черге хүлээп алдынган төлээле, оларны облкүүском күш чок болдурар ужурга таварышкан. Шак ындыг чижекке Бии-Хем райкүүскому база-ла кирип турар.

Шиитпир хүлээп алырының айтырыы болза аңаа эц-не бодамчалыг болгаш кичээнгейлиг болур чорукту негеп турар. Шиитпир дээрге, күүседир ажылдың талазы-биле программа болур. Ынчангаш райкүүскомнуң хуралын күүском кежигүннериниң 50 хуузундан хөйү олуражып турда эрттирер ужурлуг.

Райкүүскомнар боттарының хуралдарынга колхозтар даргаларының илеткелдерин чугаалажып, оларның ажылынга дуза чедирер дугайында чугула шиитпирлерни үндүрүп турарлар.

Ынчалза-даа чамдык райкүүскомнар колхоз тургузуунун талазы-биле база-ла чазыглыг шиитпирлерни үндүрүп турар фактылар бар. Барыын-Хемчик райкүүскому «Совет Тыванын беш чылы» колхозта тудуг материалдарының белеткелинин болгаш сөөртүлгезинин дугайында колхоз даргазы турган эш Папыңны илеткелин алгаш, шиитпир хүлээп алган. «Тудуг материалдарының белеткелин болгаш сөөртүлгезин багай организастааны дээш колхоз даргазы эш Папыңны доңгударе» деп, ол шиитпирде бижээн. Шынында колхозтар даргаларынга администрация талазы-биле хемчег көргүзер эргени колхозчуларның ниити хуралынга тывыскан турбуже, ол эргелерни үрей бээр чоруктар өске-даа райкүүскомнарда бар.

Чамдык райкүүскомнарның талазындан көдээ Советтериниң даргаларын, оралакчыларын, секретарларын соңгуурунун азы оларны ажылындан хостаарының дугайында көдээ Советтиң сессияларынга тывыскан эргелерин холгаарлай бээр, совет демократиянын чурумун үрээр чоруктар база бар. Улуг-Хем райкүүскому бо чылын январь 28-те болган бодунун хуралынга Торгалыг көдээ Советтиң даргазы эш Чүльдүмүн хөрөөн көрген. Ынчаарга ол кижиниң чурум чок үүлгедиглериң илереткеш, ону ажылындан дүжүрер дугайында айтырыгны көдээ Советтиң сессиязынга тургузар ужурлуг турган, а ону «ажылындан дүжүрер» деп, райкүүском боду-ла шиитпирлеп каапкан. Шак ындыг таварылга ол-ла районнуң Хайракан көдээ Советиниң даргазы турган эш Сыгыр-оолдуң дугайында база-ла болган. Эш Сыгыр-оолдуң ажыдан хостарының көдээ Советтиң депутаттары безин билбейн турган.

Тургустунуп кээп турар айтырыг бүрүзүнге-ле хамаарыштыр түскай шиитпир бижип үндүрери албан эвес дээрзи билдингир. Чамдык райкүүскомнар бижимел шиитпир үндүрбейн турган-ла күүседип алыр айтырыглар дугайында, харын боттарынга хамаарышпас айтырыглар талазы-биле безин шиитпирлер үндүрүп турарлар. Чижээ, Улуг-Хем райкүүскому бо чылдың январьда колхоз даргазы эш Андросовка дузаламчы тыпсыр дугайында түскай шиитпир үндүрген. Ол-ла айда районнуң кадык камгалал кылдызынге танма чагыдып бээр дугайында шиитпир хүлээп алган.

Эц чугула айтырыгларга хамаарыштыр боттарының үндүрген шиитпирлериниң күүселдезин чогуур үеэинде организастаары, ажыл-агый, культура тургузуушкунунун улам ыңайгы хөгжүлдезинин дугайында шиитпирлериниң утказын ажылчы чоннар дүрген билип алган турзун дээш ажылдаары район Советтериниң күүсекомнарының чугула хүлээлгези болур. Ындыг турбуже, чамдык күүсекомнарның шиитпирлери көдээ Советтерге деңгии озалдап чедип турар. Шиитпирлериниң хөй кезии орус дыл кырынга бижиттинин турар. Ылаңгыя Барыын-Хемчик, Чөөн-Хемчик районнарда көдээ Советтер даргаларының чамдыызы орус дылды билбес, ынчаарга райкүүскомнуң шиитпирлери орус дылга үнүп турар. Ынчангаш чамдык көдээ Советтериниң ажылдакчылары шиитпирлериниң күүселдезин ол-ла дораан боттандырын эгелээриниң орнунга, а ону орус дылдан тыва дылче очулдуртуп алырынга безин хөй үе-шакты чарыгдап турарының фактылары хөй.

Маңаа холбаштыр Советтер ажылдакчыларының чамдыызы боттарының мергежилин бедитпейн, совет хоойлуларны эки өөренмейн турарының фактылары бар.

Шиитпирлерни ёзу барымдаалап үндүрер чорукту болдурбазы, шиитпир бүрүзүнүң организакчы ажылга ролюн бедидери, оларның амыдыралга күүселдезин чедип алыры Советтер ажылдакчыларының хүндүлүг хүлээлгези болур.

В. ТҮМЕТЕЙ,

облкүүскомнуң улуг инструктору.

Тудуг бригадазы дээре ажылдап турар

Кызыл районнуң Чкалов аттыг колхозунуң эш Балган бригадирлээн тудуг бригадазы районнуң өске колхозтарының тудуг бригадаларындан дээре ажылдап турар. Бо чылын бригада 6 чуртталга бажыңын, 600 хой, 100 инек кирер кажааларны, электростанцияның бажыңының тудуун кылыр планныг.

Бригада электростанцияның бажыңының тудуун дооскан, ооң адаанда улуг онгар черни каскаш, цементилеп кылган. Доозулган тудугну колхоз баштаар чери хүлээп алган. Уруглар ясли-зиниң бажыңының тудуу доозулган болгаш ажыглалда кирген, 4 чуртталга бажыңы, 500 хой кирер кажаа туттунган. Тудугжулар 100 инек кирер кажааның тудуун доозар чыгадып турар. Бригада ам арткан 2 чуртталга бажыңының тудуун сентябрьга чедир доозар, пландан ажыр чуртталганың ийи бажыңын тудар дээш 300 ажыг чудуктарны сөөртүп алган.

Тудугжулар Мангыр, Лакпар, Допчут болгаш оон-даа өскелер 6—7 разрядтың бызаңчылары болуп, мергежилин бедиткен болгаш онаашкан ажылдарының нормазын хүн-бүрүде 115—125 хуу күүседип турар.

Бригадир болгаш бригаданың кежигүннери хүн-бүрүде кылыр ажылдың белеткелин баш бурунгаар кылып ап турар. Тудугжулар кежээнин-не эрткен хүнде кылдынган ажылдарның түңнелин үндүрүп, даарта кижи бүрүзүнүң кылыр ажылын тодаргай чугаалажып ап турар. Дуржулгалыг бызаңчылар бажыңнарның ханаларын тударынга, шалаларын эптеп, соңгаларын, эжиктерин таарыштырып кылырынга быжыглатынган, олар хүлээлгезин эки күүседип турар. Бажыңнарның өрөөлериниң хемчээлин ёзугаар ылаңгыя дөрбелчин метр шөлге чеже манзылар негетинин турарын хемчээп көргеш, шала кылыр манзыларны чогуур хемчээл-биле тудугжулар белеткеп ап турар. Ол чорук артык кескиндилерни болдурбас, дилген манзыларны камнап алыр арганы берип турар. Тудугнуң бөдүүн болгаш нарын ыяш материалдарын баш бурунгаар белеткеп алырга, тудуг ажылының темпизи түрген болур.

Тудугда күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидеринге тудугжуларның социалистиг чарыжы улуг идигни берген. Эш Балганның удуртканы тудуг бригадазы колхоз тудуунуң планын ажыр күүседир, ооң шынарын экижидер дээш чүткүлдүг ажылдап турар. Колхоз баштаар чери сөөлгү үеде тудуг талазы-биле элээн хемчегларни алган.

К. ОНГА.

Чоок төрел малдарның эдержилгезин болдурбас

Ниитиниң малының баш санын болгаш ооң продуктулуун бедидериниң айтырыын шиитпирлээринге малдың уксаазын экижидериниң болгаш уксаа салгалын быжыглаарының айтырыын шын шиитпирлээри улуг рольдуг.

Бир аймак бедик шынарлыг уксаанын малдарын бот-боттарының аразында үр үеде эдериштирерге, эки уксааның ажыктыг шынарларын ажы-төлүнге дамчыдарын, ол ажыктыг шынарны үр үеде быжыглаарын хандырар дээрзин эртем болгаш мурнакчы дуржулга бадыткаан. Ынчангаш колхозтарның, совхозтарның фермаларынга бедик шынарлыг чаңгыс аай уксаанын аразынга эдержилгени чорудун турар. Ынчалза-даа чоок төрел малдарны (иелишкилерни, акылышкыларны, дуңмалышкыларны өске-даа) бот-боттарының аразында эдериштиреринин болдурбас херек.

Чоок төрел малдарны бот-боттары-биле эдериштирерге ооң төлүүнүң кадыынга-даа, бедик продуктулуг болурунга-даа багай саңдарыг. Малдың эткир, сүткүр, дүкүр чоруу кудулаар, мал боду бичии кадан болу бээр болгаш ооң организминиң халдавырлыг аарыгларын камгаланыр аргазы чавызаарындан мал аарычал апаар. Ол ышкаш мугур-дагыр, дүк чок төл-төрүүнери хаая эвес таваржыр болгаш чаш мал өлүүчел болур. Ынчангаш чоок төрел малдарны бот-боттарының аразында эдериштиреге мал ажылынга, эң ылаңгыя хаван малга аажок улуг когаралды чедирер.

Эрткен чылын Улуг-Хем районнуң Маленков аттыг колхозу чоок төрел хаванны эдериштиргенинден ол колхозка төрүүнген 100 ажыг баш хаван ооңдары елгеен. Мыңдыг янзылыг четпестер областың өске-даа колхозтарында бар.

Мал ажылының хөгжүлдезинге улуг когаралды чедирип турар чоок төрел малдарның аразында эдериштирилгени ажылагый бүрүзүнге болдурбазын чедип алыр херек. Мону боттандырарда бир дугаарында-ла фермада малдарның төөгүзүнүң дугайында тускай демдеглелди доктаамал кылыр ужурлуг. Ол демдеглел кайы мал, кайы ада, неден төрүүнгенил, ону кайы мал-биле эдериштирее чоок төрел болбазыл дээрзин билирин хандырар.

Ажыл-агыйда бүдүрүкчү малдарны элээн хуусаа эрткенинин соонда колхозтар, совхозтар аразында орнажырын организастаар херек. Чижээ, мыйыстыг бода малдың бүдүрүкчүлерин бир ажыл-агыйга 4—5 чыл иштинде, эр хаванны бир чылдан ажыр ажыглаарга төрел эдержилге болдуна бээрин утпас херек.

Малдың төрел эдержилгезин болдурбазы-биле уксаа аразының хайнактаашкынын калбаа-биле ажыглаар ужурлуг. Уксаа аразының хайнактаашкыны түгле төрел эдержилгени болдурбас эвес, харын амыдыралчы, быжыг мага боттуг, дүрген өзүүчел, ажаалга чемгерилгеге улуг негелде чок малдарны алырын болгаш биче продуктулуг малдарны хөй продуктулуг малдар кылдыр сайырадырын хандырын турар.

Колхозтарга, совхозтарга болгаш өскедаа ажыл-агыйларга малдың үрелел ажылын бедик деңнелге тургузары—малдын уксаазын экижидериниң чоок төрел эдержилгени болдурбазының кол үүлү. Бистиң области бо ажыл амдыгаа чедир куду деңнелде. Мал ажылының түскай эртемниглери бо чугула ажылды амыдыралга шын боттандырарынче угланган боттуг хемчегларни алыры негетинин турар.

И. ТУР,

«Торгалыг» колхозта зоотехник.

Мал ажылының талазы-биле алдынып турар хемчеглер

Каа-Хем районнуң «Сталинчы орук» колхозу ниитинин мал ажылын хөгжүдеринче угландыр элээн хемчеглерни ап чоруткан. Саанчылар Б. Лопсан, Ч. Хөйлаарак олар чыл дургузунда инек бүрүзүнден сүт саап алырының планын июль өзегинге чедир 75 хуу күүсеткен. Инектерниң сүткүрүн көвүдедир сорулга-биле ферма ажылдакчылары инектерни хүндүс одарлатпышаан, дүне база одарладырын организастаан, инектерни хүнде үш катап саарын чурумчуткан.

Колхоз 1954 чылдың бүгү дургузунда 41 муң литр сүт саап алган болза, бо чылдын бирги чартыында 43 муң литр сүт саггаан. Саанчылар ам 46 инектерни быжааларындан чарып саарынга чаңчыктырып алганнар. Сүт-бараан фермазында учётчиктер Д. Сегбе, Т. Лопсан олар сүт саалдазынын учёдун экижиткен. Көдээ ажыл-агый артели бо чылдың күзүнүнден эгелээш 40 инектерни шуут доктаамал тургузу азыралга кирер, оларның сүткүр продуктулуун бедидеринче угланган хемчегларни баш бурунгаар ап турар.

Күрүнеге дужаар эт, дүк, сүт планын колхоз ажыр күүсеткен, малдың чаш төлүн бүрүн камгалап алган, малды одарладып семиртирин организастыг чоруткан, тудугжулар 1000 баш хой кирер 2 чаа кажааны тудуп дооскан, чаңгыс аай телевилел ёзугаар 40 эзт кирер кажааның, ылаңгыя 40 баш инек кирер кажааның, сүт-бараан фермазының сүт продуктуларын сайзырадып кылыр болгаш кадагаар чаа бажыңның тудугларын ам удавас доозар. Тудуг бригадазы 80 инек кирер чаңгыс аай хевирлиг кажааны болгаш малчыннарга чуртталганың 3 бажыңнарын сентябрь 1-ге чедир доозары дээш күжениишкиниг ажылдап турар.

Колхоз баштаар чери болгаш партия организациязы малчыннарның амыдыралчуртталгазын экижидер дээш хемчеглерни ап келген. Тудугжулар Бүрен-Хем базы — чайлагда малчыннарга 6 чуртталга бажыңнарын тудуп берген. Артель баштаар чери малчыннарга 7 майгыннарны даарадып белеткеп берген. Чайлагларда малчыннарга солуннарны, сеткүүдерни чогуур үеэинде чедирип берип турар, ында көжүп чоруур библиотека база бар. Коммунистер Данчай-оол, Темек, Бинжик олар малчыннар ортузунга солун номчулгазын, беседаларны үргүлчү чорудуп келген. Чайлагларга кино көргүзүүн болгаш садыгны организастап келген, малчыннар бо чайын 30 ажыг демир-оруннарны болгаш өске-даа чугула хереглелдин базаннарын садып алганнар.

М. ШОГЖАЛ,

«Сталинчы орук» колхозта партия эге организациязының секретары.

Сүт-бараан фермазында

Эрзин районнуң «Коммунизмче орук» көдээ ажыл-агый артелиниң баштаар чери сүт-бараан фермазының ажылын экижидер дээш сөөлгү үеде хемчеглерни ап, ферманың ажылдаар бажыңының тудуун доозаш ажыглалда кирген. Ферма эргежок чугула хереклелер-биле болгаш материалдар-биле хандыртынган.

Ферма сүт саалдазы бедик. Колхоз бо чылын күрүнеге 27800 килограмм сүт дужаар турган, август айга чедир 26583 килограммны дужааган. Арткан 1217 килограмм сүттү сентябрьга чедир үзе дужаар сорулга-биле ферманың саанчылары хүлээлге алган ажылдап турарлар.

К. НУРЗАТ.

Дагаа ажаакчызы Балчыма

Чаа-Хөл районнуң Молотов аттыг көдээ ажыл-агый артелиниң кежигүнү эш Балчыма колхозтуң 475 баш дагааларын ажаап турар. Ооң ажаалгазында төрүүр дагааларының бирээзи-ле айда ортумаа-биле 20 чуурганы берип турар. Дагаадан чуурганы ажыглаарының планын ол эрткен чылын-даа, бо чылдың бирги чартыында-даа ажыр күүсеткен.

Бо чылын Чадааның инкубатор станциязындан алган 1000 дагаа ооңдарын база ажаап эгелээн.

С. СОТНАМ.

РЕДАКЦИЯГА ЧАГААЛАР

Дүжүт ажаап алыышкынынга четпес белеткениң турар

Кызыл районнуң «Черби» көдээ ажылагый артели дүжүт ажаап алыышкынынга белеткелин чорутпаан. Аттың тараа кестирер 2 машиналары амыгаа чедир септетинмээн. Тараа сөөртүр 10 хааржактар чер сана чыдып турар болгаш оларның чаңгызының-даа сепгелдези кылдынмаан.

Тараа арыглаар 5 машиналар ам-даа септетинмээн, ажыглалдан үнген. Колхоз баштаар чери хову турлагларын дүжүт ажаап алыышкынынга баш бурунгаар белеткээриниң ажылын организаставаан. Серилиг 3 шаң, 5 амбарлар, 150 тонна тараа урар склад сепгелеге кирбээн.

Дүжүттүн чайгы ажаалдазынче болгаш күскү дүжүт алыышкынының белеткелинче Кара-Хаак көдээ Совети база кичээнгей салбайн турар.

Тараа шөлүн кажаалаар дугайында Кара-Хаак көдээ Совет шагда-ла шиитпир үндүрген. Ындыг болза-даа, шиитпириниң күүселдези дээш доктаамал демисел чорутпаанындан ол шиитпир күүселде чок арткан. Ажыл-агыйлардан чүгле 5 өрege 250 метр тараа шөлүн кажаалаан, тараа шөлүн кажаалаарынга ажылдаар ужурлуг 23 өрегелериниң чаңгызы-даа кажаа тутпаан. Көдээ Советтиң шиитпириниде айытканы-биле алырга, хуу ажылдыг, малдыг өрege бүрүзү 50 метр черни кажаалаар ужурлуг турган. Колхозтуң кажаа чок тараазын мал чаза базып, чип турар. Тараа, ногаа, картофель шөлдерин чыл-чылда камгалалдыг тургузар сорулга-биле бүгү тараа шөлүн кажаалаары дээш көдээ Совет болгаш аңаа хамаарышкан колхоз шиитпирлиг хемчеглерни алган турар ужурлуг. Колхозчуларның-даа, хуу ажыл-агыйларның-даа малын кадат-биле хандырарының, тарааны малга чидиртип турарын соксадырының, дүжүттү чидириг чокка ажаап алырынга үлегерлиг белеткениниң хемчеглерин Кара-Хаак көдээ Совет болгаш «Черби» колхозтуң баштаар чери алыр ужурлуг.

М. ЧЫДЫҢ.

Сагыш човангыр эвес чорукту узуткаар

Чаа-Хөл райпозунуң Ак-Туруг суурда хлеб быжырар чери Ленин аттыг болгаш Молотов аттыг көдээ ажыл-агый артельдериниң колхозчуларын болгаш МТС-тин ол колхозтарда ажылдап берип турар механизаторларын хлеб-биле доктаамал хандырын турар.

Хлеб быжырар черде эш Бабушкина ажылдап турар. Хлеб быжырар талазы-биле ол мергежилдиг. Эш Бабушкина ол ажылда 6 чыл ажылдап турар. Хлеб быжырар чер айда 13 тонна хлебти быжырын, Ак-Туруг көдээ Советтиң ажылчы чонун хандырын турар. Эш Бабушкинаның быжырган хлебинин шынары кезээде эки болуп, чонга мактадып турар.

Райпо баштаар чери хлеб быжырар черже, ооң ажылчыннарының амыдыралынче сагыш човангыр эвес байдалын көргүзүп турар. Хлеб быжырар черни транспорт-биле болгаш эргежок чугула материалдар-биле хандырбайн турар. Хлеб быжырар черниң колхозтарда магазиннерже, колхозтарның бригадаларынче хлеб сөөртүр аъды чок, хлеб быжырар черниң ажылчыны эш Чудекашев аът ачыланган, хөлезиленген чоруур. Ооң ангыда хлеб быжырар черни арыг-шеверниң эргежок чугула чүүлү—ажыл-агый саваны-биле болгаш өске-даа чүүлдер-биле хандырбайн турар. Хлеб быжырар черниң ажылчыннарының ажыл төлевирин өй-шаанда бербее, каш катап негедип турган бээр чоруктар райпо баштаар черинде, ооң бухгалтериязында бар.

Бүдүрүлге черинин эргежок чугула негелделерин өй-шаанда хандырар, ында ажылдап турар кижилерниң амыдыралы дээш сагыш човангыр болур болза, бүдүрүлгениң ажыл-чорудулгазы кезээде чедиишкиниг болур.

Л. НИКОЛАЕВ.

Тууйбунуң шынарын экижидер

Тожунуң үлетпүр комбинады районда школаларның тууйбуга негелдезин хандырбайн турар. Чүл дээрге райүлетпүр комбинадының кылган тууйбуларынын шынары багай болгаш чаңгыс аай эвес.

Эрткен чылын районнуң школаларының суугуларының септелгезин комбинаттың куду шынарлыг тууйбулары-биле кылганының түңнелинде септетинген суугулар 2—3 ай болгаш үрелгилээн. Оон аңгыда комбинат тууйбуларны кылырының хуусаазын узадып турар. Ооң уламынан школаларның септелгези өөредилге чылының эгезинге чедир узамдыгын турар, а чамдык школаларның суугуларын өөредилге эгелей бергенде, ноябрь айда чорудун турган түүлдер эрткен чылын турган.

Эрткен чылдың ол четпестерин райүлетпүр комбинады бо чылын база каталтап турар. Школаларның чамдык септелгелери ам үеде дооступ турза-даа тууйбу чогундан саадап турар. Мындыг турбуже комбинаттың дирекция чери болгаш район Совети комбинаттың продукциязының шынарын экижидеринче, ооң бүдүрүлгезинин темпизин дүргедиринче, школаларның болгаш район организацияларының тууйбуга негелдезин хандырарынче өнза кичээнгей салбайн турар.

Комбинат чүгле школаларга эвес, харын өске-даа хереглекчилерге база куду шынарлыг тууйбуну берип турар. Тууйбуларның шынарын экижидеринге хереглекчилерниң чөптүг негелдезин хандырар дээш райүлетпүр комбинадының дирекция чери болгаш тууйбу бүдүрүлгезинде ажылдап турар ажылчыннар боттарының бүгү күжүн салыры чугула.

О. МОҢГУШ.

Суггарылга бугазының кылыын чүге соксатканыл

Улуг-Хем районнуң Ленин аттыг болгаш Чаа-Хөл районнуң «Тиилелге» колхозтарының девискээри Чоон-Терек, Дөн-Терек болгаш Кара-Тал шөлдерин суггарып, аңаа көдээ ажыл-агый культураларын тарыыры-биле областың суг ажылагый чери суггарылга бугазын казарын шиитпирлээн. Ол суггарылга бугазының кол унун 20 километр черге 1951 чылдан 1952 чылга чедир казын кылган.

Бо суггат бугазын кылырының бергеле ажылы, буганың кол унун казып алыры турган. Ол ажыл кылдынган. Суггат бугазының унун казып кылырынга бо чылдарның иштинде күрүнеин эвээш эвес техниказы, эвээш эвес механизаторлар ажылдаан. Буганы казарының шинчилел ажылынга болгаш кылдынган ажылдарны күүседиринге 100 муң ажыг рубль чарыгдатынган, кывар, чаар материал эвээш эвес үнген. Суггат бугазының уну кылдынганда ол ажыглалга ыяавыла кирер дээрзинге колхозчулар бүзүреп турган. Ындыг турбуже, бо суггат бугазын ажыглалга киирбээн.

Областың суг ажыл-агый чери суггат бугазының тудуун чүге соксатканының чылдагаанын безин тайылбырлавайн турар. Шынында буганың унун касканының шиин алгаш көөрге, ону Шагаан-Арыгның суундан үндүрер дөзүн шын эвес шинчилээнинде болуп турар. Бир эвес бо ажылды ажыл-агыйжы байдалбиле көрген болза, ол буганың дөзүн амгы турган черинден өрүлеткеш суугу бадырып ап болур дээрзин чоок кавының чурттакчылары эки билир.

Дөн-Терек бугазын үндүрерге суггарар чер чок дээр болза, база-ла шын эвес. Ол буга-биле 1300 гектар ажыг шөлду суггарып болур. Ында кур болгаш суггат чокка безин тарылга шөлүнге мурнундан тура-ла ажыглап турган курукка чер-лер хөй.

Хамык ужур эгелеп каан ажылды эчизинге чедирбээн областың суг ажыл-агый черинде. Ленин аттыг болгаш «Тиилелге» колхозтарының колхозчулары ынча деп чугаалажып турарлар: «Бир эвес буганың кол унун казып, ажылдың хөй кезиин кылбаан чүве болза канчаар дээр, ол хире хөй ажылды кылгаш, ону чедир кылбазы хомуданчыг-дыр». Оларның ооз-ла чөп, чижээ «Тиилелге» колхозтуң сууру Улуг-Хем кыдыында хиреминде-ле суггат бугазы чогундан колхозчулар бажыңнарының чанынга ногаа безин тарып албайн турар болгай.

Бо бүгү ол суггат бугазын ажыглалга киирери улуг ажыктыг дээрзин бадыткап турар-дыр. Хамык ужур эгелетинген ажылды дидими-биле чедир кылырында.

Н. ЛОПСАН,

«Шынын» корреспондентизи.

Көдээ клубтуң ажылын экижидер

Тожу районнуң «Май бири» колхозта клубтуң ажылын көдээ Советтиң сессиязынга майда чугаалашкаш, клубтуң культура-массалыг ажылын экижидер талазыбиле шиитпир хүлээп алган. Сессиянын шиитпири амга чедир күүсетинмейн турар.

Клуб бо чайын колдуунда ажылдаваан шоочалыг чайлаан. Клуб эргелекчизи эш Сандан көдээ Советтиң шиитпириниде айытканы культура-массалыг хемчеглериниң чаңгызын-даа күүсетпээн. Бот-тывынгыр уран-чүүл бөлүгүнүн организаставаан, лекция, беседа организаставаан, колхозтуң фермаларынга, бригадаларынга бо чылын чангыс-даа концерт, оюн-шин көргүспээн.

Амгы үеде колхозта сиген кезилдезиниң хайныышкынныг үезинде клубтуң культура-массалыг ажылын күштелдириниң улуу, клуб эргелекчизи эш Сандан харын арагаже хандып турар.

Көдээ клубтуң ажылын экижидер талазы-биле районнуң культура-килдизи, көдээ Совет, колхозта партия организациязы боттуг хемчег алыр өй келген.

А. БЮРБЮ.

Делегейде болуп турар чоруктарның допчулалы

УЛУСТАР АРАЗЫНЫҢ ХАРЫЛЗААЛАРЫНДА ЧАА ҮЕНИҢ ЭГЕЗИ

Дөрт күрүнелерниң чазактар баштыңнарының Женева чөвүлел хуралының соонда өткен неделя чер бөмбүрзөөниң бүгү чурттарының улустарының улустар аразының дүшкүүрлүг чоруктарын улам ыңай кошкадырын болгаш күрүнелер аразынга бүзүрежир чоруктун харылзааларын доктаадып тургузарын хандырар деп шиитпирлиг чоруун онзалап айыткан улустар аразының өлөөн хөй болуушкуннарыбиле демдеглетинген.

Женева чөвүлел хуралының киржикчилери бүгү кижи төрелгетенниң сонуургалдыы улустар аразының өң чугула айтырыгларын алды хүннериң дургузунда чугаалажып көргени билдингир болгай. Ол айтырыгларны шиитпирлөөриниң аргазының оруктарында үзел-бодалдарның ылгалдыы турзажок, дөрт күрүнелериниң чазактар баштыңнары тайбыңның эрге-ажыктарынга таарыштыр дугуржулга чедип алырының күзелин илергейлөөн. Ол чөрук чөвүлел хуралдың сөөлгү түңнел хуралынга хүлөөп алдынган «Дөрт күрүнелериниң чазактар баштыңнарының даштыкы херектер министрлеринге директиваларындан» илергейлетинген, чазактар баштыңнарының чөвүлел хуралынга көрдүнген айтырыгларны бо чылдың октябрьда Женевага болур чаа чөвүлел хуралга чугаалажып көөрүн оларга дааскан.

Женевага болган чөвүлел хуралдың түңнелери дөрт күрүнелериниң аразында харылзааларга чаа үени ажыдып турар. Чөвүлел хуралдың сөөлгү түңнел хуралынга Н. А. Булганиниң бодунуң чугаазынга айытканы ышкаш ол түңнелдер дөрт күрүнелериниң аразынга бүзүрежир чорукту быжыглаарынга идиг берип, а ол ышкаш өске чурттарга-даа, бүгү-нинти тайбыңны быжыглаарының хөрөөнге-даа таарымчалыг ужур-дузалыг болур.

АБШ-тың президентили Эйзенхауэрниң дараазындагы медеглелинге байыр чедирбейн база барып болбас: «Бо ужуражышкын төөгүлүг ужуражышкын болган. Эки ажылды ылдывыс... Бо неделяда бистер бот-боттарывысты эки билишкенивис ышкаш келир айларда болгаш чыдарда бистиң улустарывыс база бот-боттарын эки билчир болза, ол чорук бистиң чазактарывыстың аразынга улам ыңайгы дугуржулганы чиигедип болур».

Делегейниң хөй-нинтизи чөвүлел хуралга чедип алдынган таарымчалыг түңнелдерни сеткил ханышкыны-биле демдеглөөн. Политиктиг болуушкунну үнелөөр талазы-биле кижи төрелгетен ындыг бир өп-сеткилдиин шагдакы олчаангы илерттөөн деп хөөрежиишкин чокка чугаалап болур. Бөдүүн кижилер болгаш хөй-нинтиниң көскү ажылдакчылары, янзы-бүрү угланыышкыннарның парлалгазы база хөй-нинтиниң төлөөлекчилери — «Женеваның утка-бодалы» болгаш чөвүлел хуралдың түңнелдери быжыглатынган турарын, чурттар аразынга харылзааларны таарыштырар дугайында улустар аразының чугаалажыышкыннары моон соңгаар-даа кайы-кайызын билчир чоруктун болгаш чаагай тура-соруктун байдалынга үргүлчүлөөрин олар шупту бир өп-сеткилдиг негеп турар. Женева чөвүлел хуралы «соок дайынны» соксадырының оруунга болгаш тайбын кожа-хелбөө догуннаашкынга таарыштыр чурттар аразынга бүзүрежир чоруктун харылзааларын доктаадып тургузарынга эки өгени салган деп нинти бодал-онал ындыг болуп турар.

Хүн келген тудум күштелип турар тайбың дөөш шимчөөшкин база чүс-чүс миллион кижилерни каттыштырган, дөрт күрүнелериниң чазактар баштыңнарының Женева чөвүлел хуралынга таарымчалыг байдалдарны белеткөөн деп ындыг маргылдаа чок фактыны база кым-даа хүлөөвейн барып шыдавас. Женева ол дөөрге, «тайбыңның хөрөөнге ажыктыг кылдыр бүгү чазактарга улам-на улуг саңдарны таварыштырар бүгү делегейде моральдыг күштерниң улуг тиилелгези деп англи парламентинин депутады консерватор Роберт Бутби «Ньюс оф уорлд» солунга бижөөн. Женева чөвүлел хуралының түңнелдеринге шак ындыг бедик үнелелди Францияның хөй-хөй көскү ажылдакчылары база берип турар. Чижөө, Национал хуралда бөлүк радикалдарның даргазы Венсан Бади мынча деп медеглөөн: «Бо чөвүлел хурал тайбыңның талазынче медерелдиг угланган чаа политиканың хартиязы. Улустар аразының быжыг чөпшөөрежилгезинге улуг идегелдерни сиңниктирип турар чаа үеге өгени Женезага салганы амдан өгелөөш күзөшкин өвес, харын боттуг чорук болуп турар». Национал хуралдың база бир өске депутады Зепе Плевенниң бодалы-биле алырга Женева «келир үениң дугуржулгаларынга өң-не калбак перспективаларны ажыткан».

Даштыкы парлалга Женева чөвүлел хуралының түңнелдерин тайылбырлавышаан, дөрт күрүнелериниң чазактар баштыңнарының чөвүлел хуралы улустар аразының харылзааларында дүшкүүрлүг чоруктарны кошкадырының хөрөөнге салыышкын болуп турар деп колдуунда чаңгыс бодалды илередип турар. Ам ону чөвүлел хуралдың таарымчалыг түңнелдерлиг болурунга чигзинин турган кижилер безин миннип турар. Женевага санал-оналдар солчуушкуну ийи делегейниң аразында дүүн чаа-ла хагдынчак турган соңгаларны болгаш эжиктерни ажыткан деп консервативтиг угланыышкынның «Метрополь» деп бельги солун бижөөн. Олар болза, «соок дайынның» 10 чылдарының дургузунда улустарның чурттап турганы берге байдалды узуткаан болгаш дипломатиягa таарымчалыг байдалды тургускан.

Экономика талазы-биле кошкак хөгжүлделиг чурттарның улустары Женева чөвүлел хуралының чедишкинин сеткил ханышкыны-биле уткаан. «Соок дайынның» доозулганы амгы үеде чепсектиг күштерни күштелдиреринге чарыгдатынып турар кайгамчык хөй курлавырларны кижилерни аштан, аарыглардан, бижиклиг чок чоруктан чайладырынга ажылаар апаар делегейниң чаа үезинин өгези болуп турар» деп Пакистанның саңдар-хамаарылгалыг «Пакистан стандард» деп солуну бижөөн. Индонезияның, Бирманың, Таиландының, Марокконуң хөй-хөй солуннары база-ла ындыг бодалды илередип турар.

Тайбың, демократия болгаш социализм лагериниң улустары Женева чөвүлел хуралының чедишкининг ажылынга бир өп-сеткилдиг байыр чедирип турар. Кыдат улус тайбыңга ынакшылдыг бүгү кижи төрелгетен-биле бир дөмей ССРӨ-ниң, АБШ-тың, Англияның болгаш Францияның чазактар баштыңнарының улустар аразының өң чугула айтырыгларын шиитпирлөөр соруга-биле кылган күженишкиннеринге байыр чедирип турар деп «Жэньминьжибао» солун медеглөөн. Бүгү делегейге тайбыңны быжыглаарынга ол чорук кайгамчык улуг рольду ойнаар деп үвени ол солун онзалап демдеглөөн. «Женевага ажыттынган орук улам ыңайгы чедишкиннерге болгаш бүгү делегейге тайбыңны быжыглаарынга чедирзин» деп күзелдерни чехословак парлалга илередип турар. Женевага болган төөгүлүг чөвүлел хуралдың түңнелинде нинти чөпшөөрежилге-биле делегей амыдыралының өң чугула маргылдаалыг айтырыглары шиитпирлетинген турар дөөрзин румын улус манап турар деп «Скынтейя» солун бижөөн.

Даштыкы парлалга дөрт күрүнелериниң чазактар баштыңнарының чөвүлел хуралының түңнелдерин бедин-биле үнелевишаан, оон-биле кады Азияның болгаш Ыраккы Чөөн чүктүн айтырыглары чөвүлел хуралга көрдүнмөөн дугайты хараадаашкынын илергейлеп турар. Ынчаарга Азияда болгаш Ыраккы Чөөн чүкте, ылаңгыя Тайваньның районунда дүшкүүрлүг байдал, а ол ышкаш Индий-Кыдат дугайында дугуржулганы күүседир талазыбиле нарыыдаашкыннар ханы дүвүрөөзинни болдуруп турары нинтиге билдингир болгай. Азияга болгаш Ыраккы Чөөн чүкке тайбың таарыштырылганын айтырыларын Азияның чурт бүрүзүнүң бүрүн өргезинин, хамаарышпас чоруунун болгаш девискөөр талазы-биле бүдүн турар чоруунун принципинге дүүштүр шиитпирлөөрин делегейниң хөй-нинтизинин санал-оналы чүткүлдүг негеп турар.

Женева чөвүлел хуралының түңнелдеринге бир өп-сеткилдиг байыр чедиришкиннеринге «күштүн туружундан» политиканың согур камгалакчыларының чамдык медеглелдери шуут улурланыштыр чаңгыланып турар. Олар ол политиканы шынзыктырарын оралдажып турарлар. Чижөөлөөрге, Барыын Германияның «Мюнхнер меркур» солуну милитаристерниң болгаш адаан негекчилериниң бодалын илеретпишаан, Чөөн болгаш Барыын чүктериниң аразынга чугаалажыышкыннар база дүшкүүрлүг чоруктарга хамаарыштыр Женевага чедип алдынган «психологтуг таарыштырылга» «күштүн өөлдек политиказының» түңнели болуп турар деп бүзүредирин кыыдып турар. Оон-биле холбаштыр ол солун «париж дугуржулгалары-биле холбаалыг» политиканы моон соңгаардаа чорударын кыйгырып, ол политика «Чөөн болгаш Барыын чүктериниң аразынга чугаалажыышкыннарның чедишкининг түңнелдеринге идиг бөөр» деп турар. Ынчалзажок ындыг пропаганда бүгү-ле өксеткилдиг кижилериниң талазындан шиитпирлиг ойтур шавыышкынга таваржып турар. Кайы-кайызын билчир чоруктун угаан-бодалы сиңниккен политика «күштүн туружундан» политикадан болунун кайгамчык артык күштерлиин Женевага бүгү тодазы-биле көргүскен.

Делегейниң улустары дөрт күрүнелериниң чазактар баштыңнарының чөвүлел хуралының чедишкининг түңнелдери-биле холбаштыр бот-боттарынга байыр чедирбишаан, герман айтырыгны шын шиитпирлөөриниң онза чугулазын айтып турар.

Моон-биле холбаштыр Н. А. Булганин, Н. С. Хрущев составтыг Совет чазак төлөөлериниң Герман Демократтыг Республикага чорааны бүгү чурттарның хөй-нинтизиниң онза кичөөнгейин хаара туткан. Совет төлөөлериниң болгаш ГДР-ниң чазааның төлөөлекчилериниң аразынга июль 24-тен өгелөөш 27-ге чедир Берлинге болган чугаалажыышкыннарның үезинде герман айтырыгже болгаш европейжи айыыл чок чорукту хандырарының айтырыгларынче онза кичөөнгей салдынган. Талаларның кайызы-даа тайбыңга ынакшылдыг демократтыг өгелерге Германияны катап каттыштырарынче боттарының чайгылыш чок күзел-чүткүлдүүн чугаалажыышкыннар үезинде бадыткааннар. Оон-биле кады немецтериниң боттарының киржилгези чокка, Герман Демократтыг Республиканың болгаш Герман Федералдыг Республиканың аразынга чоокшулажыышкын чокка герман айтырыг шиитпирлетинер аргажок деп чүве онзалап демдеглетинген.

Тайбыңны шын-на сеткили-биле күзеп турар, улустарның тайбыңын болгаш айыыл чок чоруун үнелеп турар бүгү-ле кижилер Женева чөвүлел хуралының түңнелдеринге сеткилин ханганын илергейлеп турар. Кижи төрелгетенниң салым-чолу дөөш ам өң улуг харыысалганы өдилеп турар улуг күрүнелериниң аразынга тайбың кады ажылдажылга болдунар аргалыг деп чүвени чөвүлел хурал көргүскен. Янзы-бүрү нинтилел болгаш күрүне тургузуглыг чурттарның тайбын кожа-хелбөө догуннаашкынының болдунар аргалыынга улустарның бүзүрелин быжыглап турар чугаалажыышкыннарның политиказының чаа тиилелгези болза, Женева чөвүлел хуралы болган.

АВСТРИ УЛУСТУҢ САЛЫМ-ЧОЛУНДА ТӨӨГҮЛҮГ ЭРГИЛДЕ

Хамаарышпас демократтыг Австрияны катап тургузар дугайында 1955 чылдың май 15-те Венага ат салдынган күрүне керөззи июль 27-де күштүг болуп кирген. Ол төөгүлүг боллуушкун австри улустуң салым-чолунга үндезин эргилде болуп турар. Ол дөөрге, улустар аразының дүшкүүрлүг чоруктарын чымчадырының хөрөөнге база чугула салыышкын болуп турар.

Австри айтырыгны чедишкининг шиитпирлөөни болза, дайын соонда тывылган улустар аразының бүгү-ле айтырыгларын чугаалажыышкыннарның аргазы-биле шиитпирлөөр дөөш тайбыңга ынакшылдыг күштерниң шудургу демиселиниң түңнели болганы билдингир болгай. Совет Эвилели ол демиселге онза чүткүлдүүн илергейлөөн. Австри айтырыгны шиитпирлөөрин хандырган совет-австри чугаалажыышкыннар соң инициативазы-биле чоруткан.

Күштүг болуп кирген күрүне керөззи Австрияны хамаарышпас болгаш бүрүн эргелиг күрүне кылдыр чарлап турар. Австрия үргүлчүнүң нейтралитедин барымдалаарын эки-тура-биле медеглөөн болгаш ону бодунда бар бүгү-ле арга-хемчеглер-биле камгалаарын хүлөөнген. Австрия кандыг-даа шериг блоктарынга кажан-даа кирбезин болгаш бодунуң девискөөринге даштыкы шериг базаларын тургузар чорукту болдурбазын база хүлөөнген. Дөрт күрүнелериниң — ССРӨ-ниң, АБШ-тың, Англияның болгаш Францияның чазактары австри нейтралитетти деткириинге беленин илергейлөөннер.

Австри айтырыгны шиитпирлөөни бүгү австри улустуң күзел-чүткүлдеринге таарыжып турар. Күрүне керөззи болза, тайбыңның болгаш демократияның байдалдарында хамаарышпас догуннаашкынның бүгү-ле эргежок чугула таарымчалыг байдалдарын Австрияга хандырып турар. Австри айтырыг талазы-биле улуг күрүнелериниң аразынга чедип алдынган дугуржулга—күрүнелериниң нинтилел тургузуундан хамаарылга чокка оларының кады ажылдажылгазын хөгжүдериниң улуг аргаларының бүзүрелдиг херечилели.

Бүгү чурттарның тайбыңга ынакшылдыг улустары күрүне керөззиниң күштүг болуп киргенин дугайты австри улуска өөрүшкүлүг сеткил-сагыжын каттыштырбышаан, хамаарышпас Австрияның тургузуушкуну чедишкининг хөгжүүрүн сеткилиниң ханызындан күзеп турар. Совет улус австри улуска хамаарыштыр кезээде найыралдыг сеткил-сагыжын илередип келген. Совет улус тайбыңның политиказын чорудуп, улустар аразынга кады ажылдажылга болгаш кайы-кайызын билчир чорук дөөш демисешпишаан, Австрия-биле найыралдыг харылзааларны хөгжүдеринге болгаш быжыглаарынга моон соңгаар-даа күженишкиннерни салыр.

Австрия-биле күрүне керөззиниң күштүг болуп киргени—тайбыңга ынакшылдыг күштерниң улуг тиилелгези, ол дөөрге, чүгле Европага өвес, тайбыңны быжыглаарының бүгү хөрөөнге улуг ужур-дузалыг.

Н. ЗАХАРОВ.

Аныяктарның V бүгү-делегей фестивалының Варшавада ажыттынганы

ВАРШАВА, август 1. (СЭТА). Аныяктарның болгаш студентилериниң тайбың болгаш найырал дөөш V Бүгү-делегей фестивалында келген делегейниң аныяк салгакчыларының төлөөлекчилерин варшавачылар дүүн өөрүшкүлүг утказаннар.

Герман Демократтыг Республикадан болгаш Герман Федералдыг Республикадан келген 3 мун төлөөлериниң хоорайның районнарының бирөөзинге ужуражышкыны болган. Олар фестивальда келген немец аныяктар чаңгыс аай герман төлөөлер кылдыр төлөөлетирер дөөрзинин дугайында декларацияны бир үн-биле хүлөөп алганнар.

Культураның болгаш өртемниң И. В. Сталин аттыг ордузунуң улуг чаагай бажынының баарында шөлге фестивальдың киржикчилери хүннүң ортаа үезинде чыглып өгелөөн. 108 чурттарның төлөөлери (чамдык төлөөлер ам-даа орукта чоруп турар) колонналар кылдыр чыскаалып алгаш, он чыл деп стадионче угландыр фестивальдың байырлыг ажыдыышкынынче ыры, хөгжүмүг чорупкан.

Байырлалдыы-биле шиметинген стадионга байырлыг ажыдыышкынга 70 мун ажыг көрүкчүлер чыыган.

Польшаның Каттышкан ажылчыч партиязының бирги секретары Б. Берут, Күрүне Чөвүлелиниң даргазы А. Завадский, Министрлер Чөвүлелиниң даргазы Ю. Циранкевич, Польшаның Маршалы К. Рокоссовский болгаш Польша Улус Республиканың өске-даа көскү ажылдакчылары байырлалга чедип келген. ССРӨ-ниң Польшада элчини П. К. Пономаренко, Варшавада дипломаттыг төлөө черлериниң баштыңнары, а ол ышкаш 600 ажыг даштыкы журналистер база аңаа чедип келген.

Мугур-ла 16 шак турда, фестивальдың киржикчилериниң парады өгелөөн дугайында фанфарлар чырып өгелөөн. Чазак индириниң тужунда кол эжиктен тук тудукчулары үнүп келген. Олар фестивальдың демдөөн, демократтыг аныяктарның Бүгү-делегей федерациязының болгаш студентилериниң бүгү делегей эвилелиниң туктарын, хөй саныг ак-көк туктарны тудуп чорааннар. Оларның соо-биле делегейниң аныяктар организацияларының удуртукчулары болгаш Бүгү-делегей фестивальның делегей комитединиң кежигүннери чоруп турган, а оон соондан аныяктар төлөөлериниң чыскаалы өгелөөн.

Чыскаалдың киржикчилери ырлап, таңцылап чораан, хөгжүм шимээни болгаш «Тайбың! «Найырал!» «Чаңгыс өп» деп найыралдыг кыйгылар дыңналып турган.

Кыдат Улус Республиканың төлөөлерин стадионда олуржуп турганнар изиг адыш часкаашкыны-биле уткаан. Оон составында 730 оолдар болгаш кыстар. Франция-ның аныяктары чоруп турган. Ол колоннаны баштаан кижилериниң аразында француз улустуң алдаржаан маадыры Раймонда Дьен.

Бөлүк испан аныяктар чоруп турган, оларның аразында Испаниядан бир-ле дугаарында шуут келген аныяктар база бар. Аныяктарның 18 организацияларының 95 төлөөлекчилериниң тургустунган япон төлөөлер «Хиросима кажан-даа катаптавас ужурлуг!» деп япон болгаш англи дылдарда бижиктиг ак пөстү шөе тудуп алган чоруп турган.

Стадионнуң орукчугажынга совет аныяктарның төлөөлери көстүп келирге диңмиттиг адыш часкаашкыны болгаш байыр чедирилгезинин кыйгылары бүгү дылдарның кырынга стадионга чаңгыланып үнген.

Фестивальдың киржикчилериниң чыскаалын Польшаның аныяктар төлөөлериниң чыскаалы хаттан. Көрүкчүлер болгаш даштыкы өөнүктер оларга изин-биле үр байыр чедирип турган. Польша аныяктар фестивальга төлептиг ужурашкан. Фестивальдың алдары дөөш күш-ажылчы чарышка 2300 ажыг аныяк польша патриоттар киришкен.

Байырлыг парад доозулган. Аныяктарның 5-ки Бүгү-делегей фестивалының бүгү делегей комитединиң даргазы Бруно Бернини фестивальдың киржикчилериниге чүве чугаалаан.

—Бистер янзы-бүрү социал системаларны, культураларны, чаңчылдарны төлөөлеп турар бис. Ынчалзажок бистерни шуптувусту тайбынче, найыралче болгаш аас-кежиниче нинти чүткүл каттыштырып болгаш сорук киирип турар. Бистиң бүгү ылгалдарывыс турбуже, бот-боттарывыска чүректеривис-биле чоок бис—деп ол чугаалаан.

Бистер маңаа бүгү делегейден келгеш болгаш бүгү делегейниң идегелдерин илергейлеп турар бис.

Тайбың дөөш, кижи төрелгетениң чырыткылыг келир үези дөөш демиселге бистиң каттыштырып турар найыралдың белдирлерин, бистиң чаңгыс эвивисти улам быжыглаар бис дөөрзинге бүзүреп, т[illegible]мен.

Польшаның Министрлер Чөвүлелиниң даргазы Ю. Циранкевич польша чазактың болгаш бүгү польша улустуң мурнундан фестивальдың киржикчилериниге байыр чедирген. Тайбыңның улуг хөрөөнге аныяктар боттарының төлептиг салыышкынын киирер деп бүзүрелин ол илергейлөөн.

Бөлүк-бөлүк көге-бугалар агаарже көдүрүп үнген.

Адыш часкаашкыны индирлерге база дагын чаңгыланып үнген. Фестивальдың алдары дөөш бүгү делегей эстафетазын чедирип келген бөлүк аныяктарга чыылганнар байыр чедирип турган. Комитеттиң даргазы Бруно Бернини тайбың болгаш найырал дөөш аныяктарның болгаш студентилериниң V Бүгү-делегей фестивальы ажыттынган деп чарлаан.

Фанфарлар база дагын чаңгыланып үнген. Фестивальдың тугу бедик черде кижип турган. Демократтыг аныяктарның гимнизи байырлалдыг чаңгыланып үнген. Делегейниң бүгү дылдарынга он-он мун өөнүктер ону ырлажып турган. Стадионга байырлал польша аныяктарның көргүзүүлери-биле доозулган. Польша гимнастылар болгаш таңцычылар боттарының мергежилин ногаан шөлге көргүскеннер.

Совет госпитальды Кореяда ажытканы

ПХЕНЬЯН, июль 31. Совет Кызыл Крестиниң чаа госпиталы Кореяда ажыттынган, ол болза эмнелгениң өң чугула эмнери болгаш херектелдери-биле хандыртынган улуг эмнелге чери болуп турар.

Госпиталдың байырлалдыг ажыдыышкынынга Корей Улус-Демократтыг Республиканың чазаның удуртукчулары Ким Ир Сен, Ким Ду Бон, Цой Ен Ган, Пак Чан Ок, Хон Мен Хи, Нам Ир, ССРӨ-ниң КУДР-да Онза болгаш Бүрүн эргелиг элчини В. И. Иванов, КУР-нуң болгаш улус демократиязының чурттарының элчин черлериниң баштыңнары, чурттың янзы-бүрү хөй-нинти организацияларының төлөөлекчилери олурушкан.

Корей Улус-Демократтыг Республиканың ажылчы чоннарынга берген ол улуг үнелиг белек дөөш совет улуска, Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязынга болгаш Совет чазакка сеткилдиң ханызындан өөрүп четиргенин митингиге чүве чугаалаан кижилер илереткеннер.

(СЭТА).

«Женева чөвүлел хуралы түңнелин берип эгелей берген»

ДЕЛИ. «Индиан экспресс» солун дөрт күрүнелериниң чазактар баштыңнарының Женева чөвүлел хуралының соонда улустар аразының экижишкининиң «Экижишкинниг климат» деп аттыг мурнуку чүүлге бижөөн. Н. А. Булганин биле Н. С. Хрущевтуң Англияга ам келир деп турарын демдеглевишаан, солуннуң бижип турары болза: «Женевага дөрт күрүнелериниң чазактар баштыңнарының боттарының аразынга харылзашканы түңнелдерин берип өгелей бергенин оон өске чүүн-биле херечилеп болуруп?» (СЭТА).

Румынияның болгаш Францияның чазактарынын кады кылган медеглели

БУХАРЕСТ, август 1. Румынияның телеграф агентилелиниң дамчытканын өзүгаар алырга, Румын Улус Республиканың Даштыкы херектер министерствозу Румынияның чазааның болгаш Францияның чазааның кады кылганы дараазындагы медеглелди парлалгага чарлаары-биле дамчыдып берген:

«Румын Улус Республиканың чазаа болгаш Францияның чазаа ийи талаларның сонуургалдыы өлөөн хөй айтырыгларының талазы-биле таарымчалыг дугуржулганы чедип алган.

Ол ийи чурттарның аразынга харылзааларны быжыглаар деп күзелди удуртулга болдургаш, ийи чазактар Румын Улус Республиканың болгаш Францияның аразынга культурлуг солчуушкунну хөгжүдерин дугурушкан.

Францияның чазаа Румын Улус Республикаже француз бараанларны үндурерин түр хоругдан турган 1955 чылдың июнь 18-теги доктаалын 1955 чылдың август 1-ден өгелөөш күш чок болдурар деп шиитпирлөөн».

(СЭТА).

Эртем-техниктиг кады ажылдажылга айтырыгларының талазы-биле совет-фин чугаалажыышкыннар

ХЕЛЬСИНКИ, июль 29. Совет Эвилели болгаш Финляндия аразынга эртем-техниктиг кады ажылдажылга дугайында чугаалажыышкыннарның талазы-биле совет болгаш фин төлөөлекчилериниң бирги хуралы июль 28-те Хельсинкиге болган. Чарлаан медеглелде чугаалап турары болза, «бистиң чуртувустуң болгаш Совет Эвилелиниң аразынга эртем-техниканың талазы-биле кады ажылдажылганы хөгжүдериниң дугайында айтырыгны баштайгы хуралга найыралдың болгаш кайы-кайызын билчириниң ёзузу-биле чугаалажып көрген.

Хуралга чүгле кол айтырыгларны чугаалашкан деп «Хельсинки Саномат» солун немеп бижөөн. Июль 28-те «идегелдерни күүсеткен» деп солуннар дыңнатканнар.

Венгрияның болгаш Финляндияның спортсменниериниң чиик атлетика талазы-биле кежээ болган маргылдааларынга ийи таланың төлөөлери барып олурушканнар.

Оон соонда ийи таланың төлөөлериниң каттышкан кежээки шайлаашкыны болган. (СЭТА).

Редакторнуң ораланчызы Т. С. ТАЛГАНЧИН

Таняны моортай оглу чүге чедиргенил

Таня чададан улчумал моортай оглу тып алган.

Каш хонганда Таняның бажыңга тырыкы тазарыышкын тыпты берген, а арнының кежи кызыл шивишкилерлиг апарган.

Таняны болгаш оон дунмазын эмчи көрүп, оларның баштарының дүктерин микроскоп-биле шинчилеп көргеш, уруглар дарылгалай берген-дир деп эмчи чугаалаан.

Ол-ла хүн Таняның авазы диисти ветеринария эмнелгезинге аппарган, диисте дарылга деп халдавырлыг зарыг барын аңаа илереткен. Ону эмнелгеге артырып каан.

Эмчи Таняны болгаш оон дунмазын эмнедир деп томуйлаан болгаш школаже барбас, өөрү-биле ойнавас деп хоругдаан, чүге дөөрге оларга дарылга чыпшынмазын дөөш.

Школа болгаш эш-өөрү чокка Таняга чалгааранчыг болган. Школа өөредилгезинден чыдып калбазы-биле ол хүннүң-не кичөөлдерни шевергин кылып турган.

Чүгле бир ай эрткениниң соонда Таня шуут кадык апарган болгаш эмчи оон школаже баарын чөпшөөрөөн. Уруглар Таняны өөрүшкүлүү-биле уткуп алган. Таня оларга улчумал моортайлар-биле ойнаарының айылдының чугаалап берген.

Уруглар! Моортайлар, ыттар, инектер, быжаалар, күскелер болгаш өске-даа дириг амытаннар болганчок-ла дарылга азы боржаалык-биле аарыырын сактып алынар.

Өске кижиниң сыртынын, бөргүн, дыргак-шүүрүн, аржылын, эьт дүрбүүрүн, ак хевин, идиин ажыглаванар. Бажыңарны кыргытканыңар соонда чылыг суг-биле саваңнап чуңар.

Бажыңга болгаш школага арыг-шеверни сагыңар!

Тыва областың Санитар чырыдыышкын бажыңы.

Шпионнар бөлүүн тудуп хоругдааны

ПЕКИН, июль 29. «Хэйлунцзяжибао» солуннуң дыңнадып турары болза, Харбиниң хөй-нинти айыыл чок чоруунуң органнары чурттакчы чоннуң дузазыбиле чанкайшичи улуг шпион организациязын илереткен.

Хоругдаашкын үезинде шпионнардан өттүг болгаш соок чепсектерни, өөкчемзектерни, телеграфтың чажыт демдек бижиктерин, чажыт медээ дамчыдар чүүлбүрү херекселдерин, контрреволюстуг номнар болгаш оон-даа өске чүүлдерни уштап алган.

Ол бөлүктүн кежигүннери улус чазааның органнарынга, үлетпүр черлеринге, улустуң хосталга армиязының кезектеринге шургун кирип алгаш, политиктиг, экономиктиг база шериг характерлиг шпион медээлерин чыып, күрүне чажыдын кадагалаан документилерни оорлап, оларны Тайваньче дамчыдып берип турган.

(СЭТА).

Голландияда ажыл соксадыышкынныг шимчээшкин

ГААГА, август 1. «Де телеграф» солуннуң бижип турары-биле алырга, хамаарышпас профэвилединиң составында бактаан турар 800 роттердам докерлер күш-ажылдың байдалын эки-жидерин болгаш ажыл төлевирин бедидерин негевишаан, 24 шактыг ажыл соксадыышкынын чарлааннар.

(СЭТА).

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл, Шетинкин кудумчузу, бажың № 3 ТЕЛЕФОННАРЫ: редакторнуң 3—62, редакторнуң ораланчызының иштики информация, киллистериниң —3—88, харыысалгалыг секретарының 4—98, партийжи амыдырал, пропаганда, үлетпүр болгаш транспорт кедээ ажыл-агый, киллистериниң 3—68, культура болгаш амыдырал киллистериниң база бухгалтериянын—3—65.

ТС—02186. Культура өргелениниң типографиязы